

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Nástup Adolfa Hitlera k moci v politicko-společenském kontextu

Vypracoval: Pavel Horejš
Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Marek Šmíd, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Čímice, 27. 4. 2014

.....

Děkuji PhDr. et PaedDr. Marku Šmídovi, Ph.D. za odborné vedení, připomínky a cenné rady, kterými mi pomáhal při vypracování bakalářské práce a za čas, jenž mi věnoval při konzultacích.

Obsah

ANOTACE

DIE ANNOTATION

1. ÚVOD.	7
2. SITUACE V NĚMECKU PO 1. SVĚTOVÉ VÁLCE A JEJÍ DŮSLEDKY.....	10
2.1. Důsledky 1. světové války.	10
2.2. Situace v Německu ve 20. letech.	11
3. ADOLF HITLER. JEHO ŽIVOTNÍ CESTA DO DUBNA ROKU 1945.	14
3.1. Dětství.	14
3.2. Vídeňská léta.	16
3.3. Světová válka.....	17
3.4. 20. léta.	19
3.5. Od počátku 30. let do 30. ledna 1933.	21
4. DIKTÁTORSKÉ OVLÁDNUTÍ STRANY NSDAP. POČÁTKY 20. LET.	22
5. AKTIVNÍ POKUSY O PŘEVZETÍ MOCI A POLITICKÝ VZESTUP V LETECH 20.	26
5.1. Pokus o puč 7. listopadu 1923.....	26
5.2. Pobyt v Landsbergu	30
5.3. Hitlerův život na konci 20. let	31
6. POLITICKÝ VZESTUP NA PŘELOMU 20. A 30. LET	36
7. JEDNÁNÍ O JMENOVÁNÍ A. HITLERA ŘÍŠSKÝM KANCLÉŘEM A CESTA K 30. LEDNU 1933	42
7.1. Lednová jednání	46
8. ZÁVĚR.....	52
9. BIBLIOGRAFIE.....	54
10. PŘÍLOHY.....	57

ANOTACE

Pavel Horejš

Nástup Adolfa Hitlera k moci v politicko-společenském kontextu

Bakalářská práce *Nástup Adolfa Hitlera k moci v politicko-společenském kontextu* si klade za úkol zmapovat cestu A. Hitlera k moci. Od počátků v mnichovských pivnicích až po jeho jmenování říšským kancléřem. Cílem práce je poukázat na společenské podmínky a důvody, které A. Hitlerovi napomohly v uchopení moci. Největší pozornost bude věnována jeho diktátorskému ovládnutí hnutí NSDAP, aktivním pokusům o převzetí moci a politickému vzestupu ve 20. letech, následnému politickému růstu na přelomu 20. a 30. let a v neposlední řadě také jednáním o jeho jmenování říšským kancléřem. Práce se bude zabývat i samotným životem A. Hitlera nebo situací v Německu po 1. světové válce.

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Klíčová slova: Adolf Hitler, nacismus, NSDAP, *Mein Kampf*, Německo, völkisch, historie.

DIE ANNOTATION

Pavel Horejš

Hitlers Weg zur Macht im politisch-gesellschaftlichen Kontext

Die Bakkalararbeit *Hitlers Weg zur Macht im politisch-gesellschaftlichen Kontext* legt Wert auf die Beschreibung des Machtantrittes von Adolf Hitler. Von Anbeginn in den Kneipen in München bis zur Ernennung zum Reichskanzler. Ich wollte auf die gesellschaftlichen Bedingungen und Gründe hinweisen, die beim Machtantritt von Adolf Hitler geholfen haben. Diese Arbeit betrifft vor allem seine diktatorische Bewältigung der NSDAP, aktive Versuche der Machtübertragung in den zwanziger Jahren und folgende politische Steigerung um die Wende der 20er und 30er Jahren des 20. Jahrhunderts. Nicht in der letzten Reihe beschreibe ich die Handlungen um die Ernennung zum Reichskanzler. In meiner Arbeit widme ich mich auch dem Leben von Adolf Hitler und der Situation in Deutschland nach dem ersten Weltkrieg.

Arbeitsleiter: PhDr. et PaedDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Schlüsselwörter: Adolf Hitler, Nazismus, NSDAP, *Mein Kampf*, Deutschland, völkisch, Geschichte

1. ÚVOD

Cílem této práce je seznámit čtenáře s problematikou nástupu Adolfa Hitlera k moci. Zaměření se nejen na jeho politickou kariéru, ale i na analýzu společenských podmínek, ve kterých žil a které mu umožnily převzetí moci. Práce by měla podat ucelený pohled na jeho vzestup moci od konce první světové války až do 30. ledna roku 1933, kdy byl jmenován říšským kancléřem.

Práce je rozdělena do osmi kapitol, které budou následně stručně představeny. První kapitolou je úvod, ve kterém se seznámíme s cíli práce a také její celkovou charakteristikou. Druhá kapitola bude analyzovat situaci v Německu po první světové válce. Dozvíme se, jaká atmosféra v té době panovala. Budou zde také řešeny důsledky první světové války a její celosvětový dopad. Tato kapitola by měla čtenáře uvést do dané doby. V další kapitole bude rozebírán chronologicky život A. Hitlera, jeho dětství, pobyt ve Vídni, účast v první světové válce, politický růst ve 20. letech a samotné jmenování kancléřem. Podkapitoly 20. léta a Od počátku 30. let do 30. ledna 1933 budou nastíněny jen okrajově. Později budou detailně analyzovány v dalších kapitolách, jako hlavní složka práce. Čtvrtá kapitola již detailně zmapuje politické začátky A. Hitlera. Jak se A. Hitler dostal do politiky? Čím se odlišoval? Kdo nebo co mu v jeho politických začátcích pomohlo? Na všechny tyto otázky se čtenáři pokusím dát odpověď. Další kapitolou se stane politický růst A. Hitlera ve 20. letech. Bude zde analyzován pokus o převzetí moci dne 7. listopadu 1923 a jeho následné vyústění. Šestá kapitola se zaměří na politický vzestup A. Hitlera na přelomu 20. a 30. let. Čtenáři se zde doví o bedných ekonomických poměrech, které v té době panovaly v Německu nebo o přelomovém volebním úspěchu, kterého NSDAP dosáhla ve volbách do říšského sněmu dne 14. září roku 1930. V sedmé kapitole budou rozebírány jednání o jmenování A. Hitlera kancléřem. Čtenáři bude nastíněna nevraživá nálada k výmarským stranám či politické intriky, které nebyly v této době ničím výjimečným. Poslední kapitolou je závěr, v němž nalezneme odpověď na otázky stanovené v úvodu a stručné shrnutí celé práce.

Téma této bakalářské práce jsem si zvolil záměrně, i když jsem si byl vědom toho, že v dnešní době již existuje mnoho publikací a monografií zabývajících se tématem Adolfa Hitlera a jeho politické kariéry. Všechny tyto publikace

a monografie, na které jsem před začátkem psaní této práce narazil, byly mnohosestranné a velmi detailní. Zajímalo mě jak je vůbec možné, aby jedinec dokázal změnit dějiny? Jsou příčinou ekonomické podmínky, souhra náhod nebo hlavně osobnost? Proto jsem chtěl vytvořit práci, která by se během hodinového čtení pokusila čtenáři dát odpověď na tyto otázky. Upřednostnil jsem komplexní pohled zahrnující ekonomickou situaci v Německu, která zapříčinila nenávist vůči určitým skupinám lidí, hlavně Židů, a umožnila tak nástup fašismu. Jakou roli v tom hrála osobnost A. Hitlera? Je to jeho schopnost pochopit situaci, ovlivnit myšlení velké skupiny lidí a vytvořit tak všechny předpoklady k převzetí moci? Nebo využil nacionalistického cítění německého národa jako vůdčího národa Evropy? V práci jsem se dále zabýval jeho angažováním se v politice, pokusy o převrat či jednáním o jeho jmenování kancléřem. Chtěl jsem podat ucelený pohled od jeho nástupu do politiky až k převzetí moci. Zdá se, že A. Hitler dokázal využívat možnosti, jež mu doba nabízela. Proto jsem se rozhodl pro tuto práci a doufám, že přinese odpovědi na dané otázky.

Mezi základní knihy, z nichž tato práce vychází, lze zařadit cizojazyčná a méně užívaná díla jako např. dílo *Hitler* od německého historika Haralda Steffahna nebo dílo *Der Glaube des Adolf Hitler: Anatomie einer politischen religiosität* od rakouského kulturního historika Friedricha Heera. Dílo *Hitler* historik pojal jako klasický životopis, který je poměrně krátkého rozsahu. Kniha je rozčleněna do kapitol, jež se postupně věnují etapám života A. Hitlera. Autorovi se také poměrně dobře podařilo zachytit dobový kontext. Kniha *Der Glaube des Adolf Hitler: Anatomie einer politischen religiosität* výborně mapuje především politický růst A. Hitlera na přelomu 20. a 30. let a neméně skvěle líčí události v letech 30. Mezi další díla, ze kterých práce čerpala, lze zařadit dílo *Hitler 1889-1936: Hybris* od jednoho z nejuznávanějších historiků zabývajících se nacistickým Německem - Iana Kershawa. Jde o šestsetosmdesátistrannou monumentální práci ve které britský historik představuje jeden z nejucelenějších a nejrozsáhlejších životopisů vůdce nacistického hnutí. Kniha je velmi detailní. Na jejím počátku se čtenář seznámí s původem A. Hitlera nebo s jediným A. Hitlerovi skutečně blízkým druhem - Augustem Kubizkem. Poté autor detailně sleduje „Vůdcův“ vstup do armády, počátky politické dráhy a následnou cestu k převzetí moci. Další důležitou knižní edicí, z které jsem čerpal při psaní této práce, je *Hitler: Kompletní životopis*

od německého historika Joachima Festa. Tato biografie je považována za jednu z nejpovedenější vůbec. J. Fest v ní zkoumá osobu A. Hitlera ze všech úhlů, v celoevropském měřítku. Kniha popisuje A. Hitlerův vzestup, který mnohdy vysvětluje nezvyklými pohledy. Další knihou nezbytnou pro tuto práci je dílo *Mein Kampf* od samotného A. Hitlera. Vůdce v něm nahlíží na svět skrze nacistickou ideologii a zapracovává do něj také autobiografické prvky. Kniha *Hitlers Wien. Lehrjahre eines Diktators* od rakouské historičky B. Hamannové pomohla zmapovat především vídeňské období A. Hitlera. Následující dva svazky bych hodnotil jako přínosné: *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy* od Alana Bullocka a *Adolf Hitler a jeho cesta k moci* od Rainera Zitelmana. Kniha *Génius průměrnosti: Fakta a pohledy na Hitlerův konec* od českého autora Dušana Hamšíka mě příliš neoslovila. Je složena převážně z citací a různých výroků a dle mého názoru spíše jen dokresluje portrét diktátora. Působí chaotickým dojmem. Ve studii se také několikrát využívá dobových nacistických novin *Völkischer Beobachter*, A. Hitlerových řečí a proklamací čerpaných z knihy Maxe Domaruse: *Hitler Speeches and Proclamations 1932-1945*, či zápisků z deníků Josepha Goebbelse. Všechny ostatní zdroje, či díla, které byly použity při psaní této práce, jsou uvedeny v závěrečném seznamu literatury.

2. SITUACE V NĚMECKU PO 1. SVĚTOVÉ VÁLCE A JEJÍ DŮSLEDKY

První světová válka byla konfliktem, do něhož se zapojil téměř celý svět, zasáhl Evropu, Asii, Afriku, Ameriku i světové oceány. Tento konflikt probíhal mezi léty 1914-1918. Jeho záminkou byl atentát, který byl spáchán dne 28. června 1914 v Sarajevu, hlavním městě dnešní Bosny a Hercegoviny, na arcivévodu a následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Este. Příčinou celého konfliktu byly expanzivní záměry každé z velmocí. Po smrti F. Ferdinanda d'Este vyhlásilo Rakousko-Uhersko válku Srbsku, čímž spustilo řetězovou reakci vedoucí k 1. světové válce.¹

2.1. Důsledky 1. světové války

Po skončení 1. světové války, která byla ukončena podepsáním příměří mezi státy Dohody a Centrálních mocností dne 11. listopadu 1918 ve Versailles, se změnil dosavadní světový řád a politická mapa Evropy. O změně světového řádu hovořil i T. G. Masaryk na shromáždění v roce 1917, kde přednesl obecný program: „Víme, že nynější válka je částí velkého dějinného procesu osvobození národů. Jsme přesvědčeni, že udeřila hodina proměny Evropy a celého lidstva na základech demokracie a národnosti.“²

Jedním z důsledků 1. světové války byl rozpad čtyř monarchií: Rakousko-Uherska, Německa, Osmanské říše a Ruska. Především díky tomuto rozpadu tak vznikla nerovnováha poměru sil v Evropě. Tyto evropské státy (především Německo) upřednostňovaly během války zaměření na válečný průmysl, což se po válce negativně odrazilo v jejich hospodářství. Tisíce lidí živořilo na hranici chudoby, často neměli ani co jíst. Peníze ztratily velice rychle svou hodnotu a nebylo tak již možné vyrábět tolik zboží, muselo tedy dojít k propouštění. To

¹ I. ŠEDIVÝ, *Češi, České země a velká válka*, s. 11-21, 29; M. GILBERT, *První světová válka: Úplná historie*, s. 35. Více o 1. světové válce v: J. KEEGAN, *První světová válka*. Praha, 2002; B. H. HART, *Historie první světové války*. Brno, 2001; R. CASTLEDEN, *Konflikty, které změnilý svět*. Brno, 2009; R. CÍLEK, K. RICHTER, *Hrdinové Československa - Ve smrti dvou světových válek*. Praha, 2011; Z. JINDRA, *První světová válka*. Praha, 1994.

² T. G. MASARYK, *Válka a revoluce II*, s. 325. Shromáždění utlačovaných slovanských a románských národů Rakousko-Uherska se uskutečnilo dne 12. prosince 1917 v Kyjevě. T. G. Masaryk měl na shromáždění hlavní referát. Úvod pronesl česky, zbytek referátu rusky; M. GILBERT, *První světová válka: Úplná historie*, s. 3, 10-11.

mělo za následek stávkový nepokoje. Krize, která přišla po 1. světové válce, byla ekonomická, populační, ale i morální. Lidé ztratili víru ve své dosavadní hodnoty, včetně víry v Boha. V této celospolečenské krizi se lidé snažili zbavit starých věcí a budovat nové tak, aby už nikdy nedocházelo k válkám. To vedlo ke vzniku a rozšíření nových politických směrů, především radikálních - komunismu a nacismu, ale i směrům zaměřených proti válce, pacifismu. Především komunisté a nacisté využili špatnou situaci ve svůj prospěch. Komunisté kritizovali kapitalismus, nacisté, v čele s A. Hitlerem, hlásali otevřený antisemitismus. Nikdo nečekal, že válka bude tak dlouhá a že bude mít tak strašlivé následky.³

Mezi 18. lednem 1919 - 21. lednem 1920 probíhala konference ve francouzském městě Versailles, na které se jednalo o poválečném uspořádání světa. Na konferenci bylo na návrh amerického prezidenta W. Wilsona vyjednáno založení nové mezinárodní organizace Společnosti národů. Hlavními cíli této organizace bylo zajištění míru a spolupráce národů, řešení sporů demokratickou cestou. Během jednání byl uzavřen mír s Rakouskem, Maďarskem, Tureckem, Bulharskem a Německem. Konference se celkem účastnilo 27 států Dohody, všechny vítězné mocnosti kromě Ruska. Poraženým státům nebyla účast dovolena. Názory jednotlivých států na chování k poraženým státům se velice lišily. Francie, která byla na jednáních podporována i menšími státy, zastávala nejtvrďší názor. Chtěla, aby bylo Německo navždy sesazeno z pozice velmoci, zaplatilo vysoké reparace a aby bylo ekonomicky oslabeno. Naopak USA se snažily prosazovat politiku usmíření. Velká Británie se nacházela na pomezí, chtěla Německo oslabit, ale jen částečně, aby s ním později mohla obchodovat. Celá konference nakonec skončila vítězstvím Francie.⁴

2.2. Situace v Německu ve 20. letech

Přestože ještě v říjnu roku 1918 vrchní velení německé armády vysílalo vítěznou propagandu, situace v zemi se zhoršovala. Vojsko již bylo vyčerpáno, disciplína pomalu mizela a docházelo k častým dezercím. Situace obyvatel

³ P. WARNER, *První světová válka*, s. 271-272; J. FEST, *Hitler a konec třetí říše*, s. 47; A. KLIMEK, *30. 1. 1933: Nástup Hitlera k moci: Začátek konce Československa*, s. 44-46.

⁴ P. WARNER, *První světová válka*, s. 274-279.

Německa byla bezútěšná. Hladověli, neměli práci a umírali na choroby, především epidemie chřipky. Protestní hnutí začínala sílit. I když národ nebyl na porážku a kapitulaci v žádném směru připraven, v červnu roku 1919 Německo přijalo nevýhodnou mírovou smlouvu.⁵

V této mírové smlouvě bylo Německo označeno za jediného viníka války, muselo platit tzv. reparace za způsobené škody. Celkem mělo zaplatit 220 miliard říšských marek, což byla nesmírně vysoká částka, kterou Německo nemělo. Nebylo mu umožněno ani peníze znovu získat např. těžbou (jedním z důsledků 1. světové války bylo předání uhelných dolů Francii). Nakonec zaplatilo asi jen 2 miliardy marek. Díky této smlouvě Německo také přišlo o své kolonie a do jisté míry i o armádu⁶. Také loďstvo muselo podstoupit spojencům. Necelých 50 km od řeky Rýn směrem na východ byla vytvořena demilitarizovaná zóna, v níž se nesměli nacházet žádní vojáci, zbraně či vojenské stanoviště, navíc měly být břehy Rýna okupovány 15 let spojenci. 13 % území Německa připadlo vítězným mocnostem, např. Šlesvicko připadlo Dánsku nebo Hlučínsko Československu. Celkově na uzavřené dohodě nejvíce získala Francie, především díky reparacím. „Z fronty si vojáci odnášeli smíšené pocity, a ještě je drásaly krajní rozpolcení a hluboké napětí, které postihly poválečnou německou společnost,⁷“ tvrdí britský historik I. Kershaw.

Po prohrané válce se situace v Německu rapidně zhoršila, důsledky krize bychom mohli najít ve všech odvětvích. Nezaměstnanost byla jedním z ústředních problémů (cca 6 milionů lidí nemělo práci), inflace se dále zvyšovala, ceny rostly stále rychleji a kolem roku 1921 byly dokonce o 700 % vyšší než před válkou. Hladina cen rostla rychleji než peněžní zásoba státu, peníze tak ztrácely funkci uchovatele hodnot. Lidé navíc přišli o své zbývající úspory, když je Národní banka anulovala, aby smazala svůj dluh. To, že tehdejší vláda Německa označila za viníka krize vítězné státy Dohody a placení reparací, jistě také pomohlo rozvoji extremismu. Sínila levice, která však díky vnitřní nejednotnosti a rozpolcenosti nedosáhla takového rozšíření jako NSDAP⁸, nacistická pravicová strana. Svrhnout

⁵ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 112.

⁶ Německo nesmělo vlastnit žádné těžké zbraně, ponorky, tanky, dělostřelectvo či plynové zbraně a celkově jeho armáda nesměla čítat více než 100 000 vojáků. Byla také zrušena všeobecná branná povinnost.

⁷ TAMTÉŽ, s. 113.

⁸ Nazionalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei - Národně socialistická německá dělnická strana, která vznikla 24. února 1920 přejmenováním Německé dělnické strany (DAP - Deutsche

starý řád bylo „docela jednoduché“, ovšem vybudovat nový již nikoli. Byly zde pokusy o vybudování nového řádu po vzoru Sovětského svazu, např. pokus Eugena Leviného, předsedy Výkonného výboru Sociálně demokratické strany Německa. Ovšem tento pokus o nastolení komunistického režimu byl neúspěšný. Skončil násilím a krveprolitím. Prozatímní vláda symbolizovala nestabilitu a politický chaos rostl. Přestože název i nadále zněl Německá říše, jednalo se o jiný stát, který měl demokratickou spolkovou ústavu, přijatou v roce 1919 ve Výmaru.⁹

Arbeiterpartei). Název strany se dal příhodně zkrátit na *Nazi* (z *N*Aational a *so*Zialist). Od roku 1920 stál v čele strany A. Hitler.

⁹ MATTHEW HUGHES & CHRIS MANN, *Hitlerovo Německo: Život v období třetí říše*, s. 23-24; M. GILBERT, *První světová válka: Úplná historie*, s. 700.

3. ADOLF HITLER. JEHO ŽIVOTNÍ CESTA DO DUBNA ROKU 1945

A. Hitler byl jeden z mála jedinců, o nichž lze tvrdit, že by se bez nich chod dějin ubíral jiným směrem. Jeho dvanáctiletá vláda natrvalo změnila celý svět. Nikomu jinému se během tak krátké doby nepodařilo zrychlit kolo dějin a změnit tvář světa. Můžeme tvrdit, že po jeho smrti zde po něm zůstalo Německo rozdělené berlínskou zdí, Evropa rozštěpená železnou oponou a morální trauma, jako důsledek jeho diktatury, která měla mnohem dalekosáhlejší dopad než např. diktatura J. V. Stalina či Mao Ce-Tunga. Diktatura A. Hitlera mnohem více manipulovala se sdělovacími prostředky, byla více agresivní, využívala zákaznou sílu ideologie rasové nadřazenosti či nasazovala moderní techniky. Během několika okamžiků upadla moderní vyspělá kultura zpět do barbarství. Lze souhlasit s tvrzením britského historika I. Kershawa, že „Hitlerova diktatura byla vlastně kolapsem moderní civilizace.“¹⁰ A A. Hitler byl bezpochyby silný manipulátor, propagandista, mobilizátor, skvělý řečník, také ideolog s obrovským přesvědčením, že lidské dějiny jsou dějinami rasových bojů. Jeho „světový názor“ dokázal vstřebat různé proudy nacistické filozofie a vysvětlit křivdy, které postihly Německo.¹¹

3.1. Dětství

Pramenů o Hitlerově dětství je velice málo. Historici často uvádí, že „Jeho líčení v *Mein Kampf* se vyznačuje nepřesnostmi a subjektivním přístupem“¹², a proto k němu musíme přistupovat obezřetně.¹³

Adolf Hitler se narodil do rodiny¹⁴ celníka dne 20. dubna 1889, ve městě Braunau am Inn v Rakousko-Uhersku. Jak sám později tvrdil, štěstěna ho obdařila už před narozením, když si jeho otec nechal roku 1876 změnit příjmení z Schicklgrubera, což bylo obyčejně prosté a venkovské příjmení, na Hitlera.

¹⁰ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 17-18.

¹¹ J. HÁJEK, *Hitlerův Mein Kampf: Z bible německého nacionálního socialismu s komentářem Jiřího Hájka*, s. 12; D. HAMŠÍK, *Génus průměrnosti: Fakta a pohledy na Hitlerův konec*, s. 23-24; J. FEST, *Hitler: Kompletní životopis*, s. 15.

¹² I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 36.

¹³ T. FUCHS, *Hitler ve faktech*, s. 20.

¹⁴ Viz. příloha 1.

A. Hitler se narodil na pomezí dvou států, není tedy náhoda, že si vytknul za cíl jejich sjednocení, což se později stalo součástí nacistické víry. V jeho mládí Hitlerovi neměli nouzi. Jeho otec se postupem let dokázal vypracovat až na inspektora celní stráže, a tak byl jeho příjem poměrně solidní, zajišťoval slušnou obživu a vcelku pohodlné žití. Avšak jeho rodinný život byl katastrofální. Jeho otec se o jeho výchovu a výchovu jeho sourozenců prakticky nezajímal. Byl přísný, autoritativní, popudlivý, pedantský, sebevědomý nevládný úředník, kterého čas od času zachvátil vztek, při kterém bil celou rodinu. Tento chladný vztah s otcem byl vyvážen matčinou láskou, která své děti milovala a dávala jim naprosto vše. „Otcem jsem ctil, ale miloval matku“¹⁵, jak sám později tvrdil. V takovémto rodinném prostředí se utvářel budoucí A. Hitler, jeho touha po nadvládě mohla být odrazem jeho otce, jako přísné a autoritativní osoby. Pro jeho dětství bylo typické časté stěhování. Roku 1895 se Hitlerovi přestěhovali do Hafeldu, jenž leží 45 kilometrů od Lince, kde pracoval jeho otec. Zde začal mladý A. Hitler ode dne 1. května roku 1895 chodit do školy.¹⁶

V tehdejší době bylo zvykem, že otec rozhodoval o tom, kam dál syn půjde studovat či jakým řemeslem se vyučí. Otec A. Hitlera chtěl, aby se Adolf stal úředníkem jako on. Mladý A. Hitler měl ale jinou představu: „Zíval jsem a zvedal se mi žaludek při představě, že bych vysedával v kanceláři, připraven o svou svobodu, aniž bych byl pánem vlastního času.“¹⁷ A čím více se mladý A. Hitler vzpíral otcově představě, že ho bude následovat v úřednických kolejích, tím více se otec choval despotičtěji a tvrdošijněji. Nakonec se otec rozhodl poslat ho na reálku, školu, ve které byl kladen menší důraz na humanistické a tradiční klasické předměty ale přesto poskytovala znalosti nutné ke studiu na vysoké škole. A tak dne 17. září 1900 nastoupil A. Hitler na střední školu. Zde jeho školní výkon postupně upadal a na konci prvního roku byl z několika předmětů hodnocen „nedostatečnou“. Eduard Huemer, jeho bývalý třídní učitel, ho líčil jako pobledlého mládence, který byl neschopný využít své nadání, scházela mu píle a byl drzý. Naproti tomu A. Hitler sám sebe v knize *Mein Kampf* líčí odlišně. Představuje sebe jako úspěšného

¹⁵ A. HITLER, *Mein Kampf*, s. 8.

¹⁶ B. HAMANN, *Hitlers Wien. Lehrjahre eines Diktators*, s. 17; R. ZITELMANN, *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 7-8; J. HÁJEK, *Hitlerův Mein Kampf: Z bible německého nacionálního socialismu s komentářem Jiřího Hájka*, s. 12.

¹⁷ A. HITLER, *Mein Kampf*, s. 3.

studenta v předmětech, které ho bavily, zatímco předměty, z kterých propadal, údajně úmyslně sabotoval.¹⁸

Když mu ve věku 66 let roku 1903 zemřel otec, jeho studijní výsledky byly stále chabé a nedostačující. Mladý A. Hitler se domníval, že jeho studium nemělo budoucnost, tak jej na podzim roku 1905 v šestnácti letech ukončil. Jelikož nebylo možné studium jen tak ukončit, využil nemoci, aby přesvědčil matku, že není zdravotně způsobilý ve studiích dále zůstat. Roku 1907 odcestoval plný rozčarování a iluzí do Vídně, aby se zde ucházel o studium na Akademii výtvarného umění.¹⁹

3.2. Vídeňská léta

Počátkem 20. let minulého století byla Vídeň město dvou tváří. Na jednu stranu město mělo císařské paláce, bohatství s nádherou, kulturu, technické vymoženosti, skvostné parky a luxusní kavárny, ale na druhou stranu se zde také vyskytovalo to nejhorší utrpení a bída v takovém rozsahu, jež neměly v Evropě obdoby. Se slábnoucí mocí císaře Františka Josefa I. se antisemitismus stával programem společenských reforem. „Ve Vídni na přelomu století byl antisemitismus velice rozšířen, stejně jako v kterýchkoli jiných evropských městech,“²⁰ píše Rainer Zitelmann, německý historik a publicista. Nejradikálněji jej hlásal dlouholetý politik a starosta Vídně Karl Lueger. V jednom ze svých projevů dokonce citoval výrok, že „židovská otázka“ bude vyřešena jedině tak, když se všichni Židé naloží na loď, která pak bude uprostřed oceánu potopena. Z jeho posluchačů mu nikdo neoponoval. Do takovéto Vídně přišel roku 1907 plný iluzí mladý A. Hitler. Jeho snem bylo se dostat na Akademii výtvarného umění. Svým úspěchem si byl tak jist, že ho ani nenapadlo, že by nemusel uspět. Jeho pýcha dostala velkou ránu, když se dozvěděl, že neuspěl. O rok později se na Akademii výtvarného umění pokoušel dostat znovu, ale opět neuspěl. Ve Vídni žil ze dne na den, snil, navštěvoval opery, galerie a poslouchal R. Wagnera. Pro toto jeho

¹⁸ B. HAMANN, *Hitlers Wien. Lehrjahre eines Diktators*, s. 21-22; A. BULLOCK, *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy*, s. 17-19; A. HITLER, *Mein Kampf*, s. 4.

¹⁹ A. BULLOCK, *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy*, s. 18-19; I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 43.

²⁰ R. ZITELMANN, *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 16.

vídeňské období je typická posedlost monumentalostí, velikostí a okázalostí, ovšem co se týče žen, byl „nepolíben“, o ženy se nezajímal, což bylo na tehdejší poměry neobvyklé.²¹

A. Hitler se také v hojné míře zajímal o četbu, ať už knih nebo časopisů. Jeho pozornosti neunikl ani rasistický plátek *Ostara*,²² ve kterém se seznámil s myšlenkou o nadřazenosti árijsko - germánské rasy. Tento list se také později zasloužil o propagaci hákového kříže, který ve skutečnosti znamenal starobylý hinduistický sluneční symbol. Plátek založil Jorg Lanz von Liebenfels. V jeho jednotlivých číslech tvrdil, že novodobé zlo světa se překoná jedině rasovým bojem či očistou a vyhlazením nižších ras. A. Hitler v *Mein Kampf* popisoval, jak ho bída, strádání a život mezi spodinou dovedly k politickému uvědomění a ke zformování jeho „světového názoru“. A. Hitler doslova napsal: „V tomto období se mé oči otevřely dvěma hrozbám, jejichž jména jsem předtím sotva znal: marxismu a židovství.“²³ „Kamkoliv jsem šel, všude jsem vídal Židy, a čím víc jsem jich spatřoval, tím ostřeji se v mých očích vydělovali z ostatního lidstva.“²⁴

Důvodů, proč A. Hitler opustil v květnu 1913 Vídeň, bylo hned několik. Především nenávisť k habsburské monarchii, která podle jeho názoru znevýhodňovala německé obyvatelstvo. Dále přesvědčení, že čas Rakousko-Uherska se nachýlil, ale ještě pořád nechtěl skončit nebo také dětský sen odejít do Německa. Nemałym důvodem byl také problém s lineckými úřady, které ho stíhaly za vyhýbání se vojenské službě.²⁵

3.3. Světová válka

Po odchodu z Vídně odcestoval A. Hitler do Mnichova, kde se usadil na patnáct měsíců. V této době patřil Mnichov společně s Paříží, Vídní a Berlínem

²¹ B. HAMANN, *Hitlers Wien. Lehrjahre eines Diktators*, s. 39, 45-47, 320; H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 28-29; J. HÁJEK, *Hitlerův Mein Kampf: Z bible německého nacionálního socialismu s komentářem Jiřího Hájka*, s. 13-14; I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 47-66; R. ZITELMANN, *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 16.

²² *Ostara* byl německý nacionalistický časopis založený roku 1905 ve Vídni. Jeho název byl odvozen od starého německého jména bohyně.

²³ A. HITLER, *Mein Kampf*, s. 10.

²⁴ TAMTÉŽ, s. 28; B. HAMANN, *Hitlers Wien. Lehrjahre eines Diktators*, s. 91-95; H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 34; I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 71.

²⁵ R. ZITELMANN, *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 16; T. FUCHS, *Hitler ve faktech*, s. 53.

k hlavním kulturním městům Evropy. O této době sám později hovoří jako o nejšťastnějším a zdaleka nejspokojenějším úseku svého života. V době, než vstoupil do armády, byl jen ztroskotancem, který se protloukal životem bez nějakého vyššího cíle, nebyl schopný navázat přátelské vztahy, či si najít dívku. Jeho sen stát se umělcem a architektem byl nereálný, a tak když se mu v pětadvaceti letech naskytla možnost angažovat se ve válce a zažít tak přátelství či pocit sounáležitosti, neváhal.²⁶ Jeho bojový pluk se mu stal rodinou, kterou nechtěl opustit. Ve válce se cítil přirozeně a vyrovnaně. Mnohým se do boje nechtělo a válčili jen s těžkým srdcem, čistě z povinnosti, ale A. Hitler byl jiný.²⁷

Britský historik A. Bullock zastává názor, že: „Hitler byl dobrým vojákem.“²⁸ Byl zapálený, poslušný, svědomitý a nescházela mu odvaha. U pluku byl oblíbený, a proto se také snažil i po válce co nejdéle zůstat u armády, možná také proto, že dobře věděl, že se neměl k čemu vracet. To, že válku chápal jako něco zcela normálního či přirozeného mělo zcela nepochybně vliv na další události. Poté co zažil mnoho bitev, spatřil nesčetně mrtvých a raněných z něho vyprchal počáteční idealismus. V polovině října roku 1918 se poblíž belgického města Ypres stal obětí bojového plynu a dočasně oslepl. Po převezení do vojenské nemocnice v Pasewalku u Štětína v Pomořanech pro něj válka skončila. Právě zde se dozvěděl zprávu o porážce. Sám později ve své knize *Mein Kampf* napsal: „Ode dne, kdy jsem stál u matčina hrobu, jsem neplakal. A teď jsem se nemohl přemoci. Následovaly strašlivé dny a ještě horší noci - věděl jsem, že všecko je ztraceno. V oněch nocích ve mně klíčila nenávist, nenávist k těm, kdo za tento čin mohli.“²⁹ A. Hitler dospěl k závěru, že právě Židé mohli za všechny bídy a utrpení. Poté učinil rozhodnutí, jež změnilo miliony životů po celém světě. Stal se politikem, jehož politická dráha byla hluboce poznamenána snahou vymazat porážku a vyhladit ty, kdo za to mohli.³⁰

²⁶ A. Hitler napsal dne 3. srpna 1914, dva dny po vstoupení Německa do první světové války, žádost bavorskému králi, aby směl jako Rakušan vstoupit to bavorské armády. Tento akt svědčí o jeho maximálním nadšení a odhodlání. Byl přiřazen do Listova pluku, který se skládal převážně z dobrovolníků. Zdroj: L. DEIGHTON, *Blitzkrieg: Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*, s. 35.

²⁷ A. KLIMEK, *30. 1. 1933: Nástup Hitlera k moci: Začátek konce Československa*, s. 31; A. HITLER, *Mein Kampf*, s. 95-103; A. BULLOCK, *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy*, s. 53-56; J. FEST, *Hitler: Kompletní životopis*, s. 71-78.

²⁸ A. BULLOCK, *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy*, s. 55.

²⁹ A. HITLER, *Mein Kampf*, s. 102.

³⁰ TAMTÉŽ, s. 95-103; I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 106, 116-118; A. BULLOCK, *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy*, s. 53-56; J. FEST, *Hitler: Kompletní životopis*, s. 71-78.

Po skončení války došlo v Německu k všeobecnému pocitu zneuctění z porážky. A. Hitler cítil velkou zlobu, byl ztroskotaný, snažil se najít smysl svého života. Docházelo k radikalizaci německé společnosti. V této poválečné době rapidně stoupala obliba pravicových stran, abychom pochopili proč tomu tak bylo, musíme se vrátit do konce 19. století. V této době ve společnosti panoval pocit nedokončeného sjednocování, přetrvávající nesvornosti a konfliktu v rámci národa. Toho A. Hitler využíval ve svůj prospěch, když radikálně hlásil, že pluralismus je nezdravý, že jde o slabost. Během posledních dvou let války se jeho ideologický vývoj utvrzoval, počáteční předsudky z vídeňského období se mísily s rozhořčením nad výsledkem války a roku 1919 jeho ideologie kompletně vykryštovala. Armáda, okolnosti a nahodilé štěstí A. Hitlera přeměnily v propagandistu a demagoga.³¹

3.4. 20. léta

A. Hitler byl aktivním členem armády až do března roku 1920 a to díky tomu, že se zapojoval do práce pro reichswehr.³² Z počátku pracoval jako armádní informátor a až poté teprve jako demagogický agitátor malé dělnické strany - DAP.³³ Jeho politická kariéra začala dne 12. září 1919, kdy se poprvé zúčastnil jejího veřejného shromáždění. Později byl jako řečník vyslán na antibolševické kurzy, kde bylo jeho úkolem vyvolávat diskuzi o tématech jako např.: kdo je vinen světovou válkou či mírové podmínky a obnova. Jeho úsilí, píle a nasazení bylo mimořádné. Stavěl na antisemitismu, který byl v té době zcela běžný. Tvrdil, že Židé jsou rasou, jež musí být nemilosrdně odstraněna se vším všudy. Koncem roku 1919 byl již jedním z hlavních řečníků strany. Díky podpisu Versailleské smlouvy dne 28. června 1919 panovaly v Německu nálady, které souzněly s myšlenkami extrémní pravice. První volby do říšského sněmu, které se konaly v červnu roku 1920, jen prokázaly propad stran hlásajících demokracii.

³¹ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 51.

³² Reichswehr byly ozbrojené síly německé republiky mezi léty 1919-1935. Jejich počet byl dle Versailleské mírové smlouvy omezen na 100 000. Vrchním velitelem byl dle výmarské ústavy prezident republiky. V roce 1935 z reichswehru vznikl wehrmacht.

³³ Deutsche Arbeiterpartei - německá dělnická strana založená 5. ledna 1919 v Mnichově.

„Výmar byl republikou bez republikánů,“³⁴ jak tvrdí ve své knize I. Kershaw. V této válkou zplozené době A. Hitler dělal to jediné, v čem vynikal - agitoval. I když si z počátku nebyl vědom svého talentu, jeho slova oslovovala stále více lidí. DAP, ode dne 24. února 1920 již NSDAP, se postupně rozrůstala a zaměřovala se již na větší akce. Stále více lidí si spojovalo s NSDAP jméno A. Hitlera, který se stal daleko nejnadanějším řečníkem strany. Ve straně zaujal zvláštní postavení, bylo mu dokonce nabídnuto její předsednictví. To ale odmítal. Německý historik a publicista R. Zitelmann píše, že: „představa, že se bude účastnit jako stranický předseda nekonečných zasedání a že se bude muset starat o celý ten „malý organizátorský krám“, ho nijak nepřitahovala.“³⁵ Koncem července roku 1921 se stal vůdcem strany s diktátorskými pravomocemi. Jeho hlavní náplní práce byla agitace.³⁶

Dne 8. listopadu 1923 se rozhodl chopit moci. V této době si ještě myslel, že revoluce musí proběhnout jako násilný akt. A tak po vzoru B. Mussoliniho pochodu na Řím zaútočil s ozbrojenými jednotkami SA³⁷ na mnichovský městský pivovar. Celá akce ovšem dopadla jinak, než zamýšlel. Lavina národního hnutí nevznikla, revoluce byla potlačena a on byl zatčen a uvězněn ve vězení v Landsbergu. Volný čas během svého pobytu ve vězení vynaložil k sepsání knihy *Mein Kampf* a k dobudování svého světového názoru. Ačkoliv byl odsouzen k pěti letům vězení, již 20. prosince 1924 byl „za dobré chování“ propuštěn.³⁸

Když vyšel z vězení, struktura NSDAP byla silně narušená, vrcholila éra Výmarské republiky a byly položeny základy pro relativně stabilní vládu. Existovaly snahy vyhostit ho pryč z Německa. Veřejné projevy mu byly zakázány. Situace pro A. Hitlera vypadala nepříznivě. Jeho prvním velkým úspěchem po propuštění bylo, když se mu na shromáždění nacistické strany dne 27. února 1925 podařilo vyjasnit chaotickou vnitrostranickou situaci a integrovat tak síly, které bojovaly uvnitř strany proti sobě. Po zrušení zákazů vystupování na veřejných shromážděních svou agitaci orientoval na cit. Kritizoval hospodářskou politiku zaměřenou na export, zabýval se otázkami vztahu státu a revoluce nebo řešil

³⁴ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 147-148.

³⁵ R. ZITELMANN, *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 22.

³⁶ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 54-55; J. HÁJEK, *Hitlerův Mein Kampf: Z bible německého nacionálního socialismu s komentářem Jiřího Hájka*, s. 95-97; I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 123, 130, 134-137; R. ZITELMANN, *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 20-22.

³⁷ Německy Sturmabteilung. Znamená úderné či útočné oddíly, které vznikly na počátku 20. let 20. století. Lidově se jim také říkalo „hnědé košile“ podle typických hnědých uniforem. U vzniku SA stáli především E. Röhm a H. Göring.

³⁸ R. ZITELMANN, *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 26.

historickou vinu buržoazie. S nástupem hospodářské krize se v Německu začaly ozývat hlasy volající po extremismu. Díky antisemitismu a Hitlerovým vynikajícím řečnickým schopnostem NSDAP silně posílila a svoji sílu ukázala ve volbách dne 14. září 1930. Strana získala 18,3 % hlasů, což představovalo 107 křesel v říšském sněmu. Tímto volebním úspěchem se A. Hitler vyhoupl do centra politické moci. Od této chvíle už nebyl pouhým neznámým agitátorem, muselo se s ním počítat.³⁹

3.5. Od počátku 30. let do 30. ledna 1933

Po triumfu ve volbách roku 1930 se vliv strany nadále rozšiřoval. Rostla také její fanatičnost a připravenost k obětem. A. Hitler stupňoval svou agitaci, kterou už nezaměřoval jen na dělníky a nižší vrstvy nýbrž i na bohaté průmyslníky, které se snažil získat na svoji stranu. Ve svých projevech vytyčil jasný cíl - sjednotit celý německý národ. Když v roce 1932 vypršelo prezidentovi P. v. Hindenburgovi jeho sedmileté úřední období, A. Hitler se rozhodl kandidovat. V prvním kole prezidentských voleb dosáhl 30,1 % hlasů a postoupil společně s P. v. Hindenburgem do druhého kola. Zde zvítězil s 53 % hlasů P. v. Hindenburg. A. Hitler se ovšem nevzdal, začal se opět věnovat tomu jedinému, co uměl - agitaci. V nadcházejících volbách dne 24. dubna NSDAP slavila neslýchaný úspěch. Dosáhla hranice 36,3 % hlasů, což představovalo 8 milionů voličů. A. Hitler si poté otevřeně kladl nárok na kancléřství, ale prezident P. v. Hindenburg jej nechtěl jmenovat, obával se, že by došlo k nastolení stranické diktatury. Bylo mu nabídnuto místo vicekancléře. To ovšem razantně odmítl. Nastala patová situace, protože A. Hitler se nechtěl smířit s ničím menším než s postem kancléře. Jeho politika by se dala definovat ve třech slovech: všechno nebo nic. Celá politická situace nakonec vyústila dne 30. ledna 1933 v jeho jmenování kancléřem.⁴⁰

³⁹ R. ZITELMANN, *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 34-35, 37, 45.

⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 49-50, 52-57; H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 95; A. BULLOCK, *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy*, s. 239-255. Adolf Hitler zemřel dne 30. dubna 1945. I v posledních válečných měsících 2. sv. války stále věřil, že se situace obrátí. Teprve když sovětské jednotky bojovaly v Berlíně poblíž říšského kancléřství, obrátil hlaveň pistole proti sobě. Čerpáno z: D. HAMŠÍK, *Génius průměrnosti: Fakta a pohledy na Hitlerův konec*, s. 128-130; R. ZITELMANN, *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 118.

4. DIKTÁTORSKÉ OVLÁDNUTÍ STRANY NSDAP

Počátky A. Hitlerovy vzestupné politické kariéry spadaly do mnichovských pivnic. Do doby poválečné prohry, pocitů potupy a snah o revoluci. Je jisté, že za jiných okolností by A. Hitler zůstal nikým. Byl jiný než ostatní, svým posluchačům nabízel východisko, cestu, která přinášela řešení, ovšem na jiném místě a v jiném čase by jeho slova zněla absurdně. Byl ve správný čas na správném místě a nebýt zásluhy reichswehru na „objevu“ jeho nadání k nacionalistickému štvání, A. Hitler by s největší pravděpodobností putoval zpět na okraj společnosti jako rozčarovaný válečný vysloužilce s mizivou nadějí na osobní vzestup.⁴¹

Německá dělnická strana (DAP) byla založena dne 5. ledna 1919 v Mnichově Antonem Drexlerem a Karlem Harrerem. Z počátku se jednalo jen o malé rasistické hnutí, jež nemělo ani stálé ústředí a tiskoviny. Když jednou A. Drexler viděl a slyšel A. Hitlera mluvit na shromáždění, byl zcela fascinován. Jeho slova a styl podání ho uhranula. Nabídl A. Hitlerovi post řečníka v začínající DAP. V polovině září roku 1919 A. Hitler vstoupil do strany a díky tomu, že stále pobíral armádní výplatu a současně výplatu za práci řečníka, mohl svůj veškerý čas věnovat politické propagandě. A. Hitler si konečně mohl vydělávat tím, co ho bavilo a co uměl - mluvením. Při vstupu do DAP byl jedním z „bezejmenných“, zkrátka nula. Český historik Jiří Hájek tvrdí, že pro A. Hitlera byl vstup do právě začínajícího nicotného útvaru jako DAP výhodný. „Právě v něm se mohl záhy z bezejmenného navrátilce z fronty stát někým“.⁴² V této době figurovalo na politické scéně mnoho politických stran podobného ražení jako DAP (völkisch⁴³), kterých jenom v Mnichově bylo k roku 1920 patnáct. Za tři roky byla ale situace zcela jiná. Pozice NSDAP byla ukotvena, A. Hitlerovi chodily dopisy od přívrženců a dokonce se o něm hovořilo jako o německém B. Mussolinim.⁴⁴

V počátcích jeho politické kariéry působil jako propagandista, nehlásal žádné nové myšlenky, pouze dokázal staré dobře prodat. Nezáleželo tolik na

⁴¹ P. ROLAND, *Nacisté a okultismus: Temné síly ve službách třetí říše*, s. 51; J. FEST, *Hitler: Kompletní životopis*, s. 127; I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 143-144.

⁴² J. HÁJEK, *Hitlerův Mein Kampf: Z bible německého nacionálního socialismu s komentářem Jiřího Hájka*, s. 96.

⁴³ Termín völkisch pochází z německého slova Volk (lid). Šlo o antisemistická, rasistická sdružení, která odmítala vše, co Výmarská republika chválila a označovala za pokrok.

⁴⁴ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 54-55; A. KLIMEK, *30. 1. 1933: Nástup Hitlera k moci: Začátek konce Československa*, s. 60; J. HÁJEK, *Hitlerův Mein Kampf: Z bible německého nacionálního socialismu s komentářem Jiřího Hájka*, s. 96.

slovech, která říkal, ale na tom, jakým způsobem je říkal, a v tom byl bezkonkurenční. Jazyku, kterým mluvil, rozuměla většina publika. Základem jeho výstupů byla jednoduchost a opakování. Témata, kterých se dotýkal, byla stále stejná: židovská otázka, odčinění „vlastizrady“ z roku 1918, nacionalizace mas, hanobení Versailleské smlouvy či úpadek mravů. V červenci roku 1920 přidal antimarxismus a antibolševismus. Jeho první vystoupení, jako agitátora DAP, se konalo v pivnici Hofbräukeller, kde zcela uchvátil publikum a hnutí tak vdechl „nový život“. Od této chvíle trval na častějších a větších setkáních, chtěl oslovit co nejširší veřejnost. Nadšený aplaus davů lidí mu poskytoval kompenzaci za jeho prázdné osobní vztahy a právě díky těmto běsnícím davům se z něho stával posílený a sebevědomý muž. Díky jeho úctyhodnému nasazení, propagaci a vlivným přátelům se hnutí stále rychleji rozrůstalo a jeho pozice pomalu sílila. Po skončení dosud největší stranické schůze, pořádané dne 24. února 1919 v pivovaru Hofbräuhaus, si hnutí začalo říkat NSDAP. Na tomto shromáždění A. Hitler pronesl: „Naším heslem je jediné boj. Svou cestou budeme kráčet neochvějně našemu cíli.“⁴⁵ Hlavním úkolem pořádaných shromáždění bylo vyvolávat konfrontace a díky tomu přivábit na stranu pozornost, ať už pozitivní či negativní. V této době byl již také dokončen pětadvacetibodový politický program strany, který A. Hitler spoluvytvářel s A. Drexlerem. Mezi body bylo např.: nárok na Velkoněmecko, vlastnění kolonií, diskriminace Židů, pozemková reforma, dohled nad tiskem či náboženská neutralita.⁴⁶

Postupem času na stranické schůze NSDAP chodilo více a více lidí, až se podařilo sály zcela naplnit, a to ještě před začátkem. J. Goebbels vzpomínal na leden roku 1920 takto: „Kdo viděl Hitlera mluvit, okamžitě podlehl jeho kouzlu. Jeho slova byla úchvatná, stejně tak jako řeč těla a výraz tváře.“⁴⁷ Díky dobré organizaci a propagandě mluvil především v Mnichově, ale vystupoval také v Bavorsku či na menších akcích. Počet členů NSDAP vyrostl neslýchanou rychlostí ze 190 na 2000. Ke zvýšení popularity strany také pomohlo koupení a proměnění *Völkischer Beobachter*⁴⁸ ve stranický list. Tento deník sloužil

⁴⁵ Hitlerův projev 24. února 1919, pivovar Hofbräuhaus.

⁴⁶ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 57-61; A. BULLOCK, *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy*, s. 80-81; J. P. STERN, *Hitler vůdce a lid*, s. 14-15, 33.

⁴⁷ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 58-60. Jde o vlastní překlad.

⁴⁸ *Völkischer Beobachter* byl od roku 1920 stranický list NSDAP. Z počátku vycházelo zhruba jen 8000 výtisků za den. Později se ale zájem začal zvyšovat až na 1,7 milionu výtisků denně. Po

k propagaci a šíření nacistických myšlenek. Např. dne 14. dubna roku 1921 se na jeho titulní stránce objevilo: „Moc Židů byla vždy založena na podvodu. Ve tmě tajné společnosti, pod krycími jmény, v tisku a literatuře. Židé jsou špatní v každém ohledu. Užívají naší štědrost jako parazit kořeny dubu.“⁴⁹ V roce 1921 je již NSDAP nezaměnitelně spojována s A. Hitlerem. On byl jejím hlasem a ztělesněním. Bylo mu nabídnuto místo předsedy strany, které zpočátku odmítl. Chtěl se plně věnovat mobilizaci mas, nikoliv se zahltit papírováním, které bylo s touto funkcí spojeno. Jednoho ze svých největších úspěchů A. Hitler dosáhl dne 3. února 1921, když úspěšně agitoval v cirkuse Krone. Jednalo se o dosud největší shromáždění strany NSDAP.⁵⁰

Díky dobrým stykům a vlivným přátelům mu byl umožněn ještě další růst. Mezi ně patřil např. Dietrich Eckart, který ho uvedl do mnichovské buržoazie, nebo Karl Mayr, který podporoval stranu finančně. Ale i přes finanční podporu straně scházely peníze, proto se A. Hitler rozhodl cestovat v červnu roku 1921 do Berlína, kde chtěl získat další peníze pro stranu. Došlo ovšem ke krizi, se kterou nepočítal. Důvodem byla snaha o sloučení NSDAP s DSP.⁵¹ DSP v té době byla strana podobná NSDAP. Hlásala obdobný program a měla mnohem více příznivců. Zdálo by se tedy logické a výhodné spojení, ovšem A. Hitler byl ostře proti. Sloučení stran by totiž mohlo ohrozit jeho postavení v malé, ale zato oddané NSDAP. Pod hrozbou, že vystoupí ze strany, zamezil splynutí s DSP. Nad obzorem se ovšem vytyčila ještě větší hrozba - Dr. Otto Dickel, který měl podobně jako A. Hitler skvělou pověst řečníka. Díky své knize, ve které interpretoval názory zamlouvající se NSDAP, byl pozván do Mnichova, aby přednášel. A. Hitler bleskově opustil Berlín a přijel do Mnichova, kde na protest vystoupil dne 11. července 1921 ze strany. Ovšem ztráta A. Hitlera mohla stranu rozštěpit, a tak A. Drexler o dva dny později zjistil podmínky, za kterých by byl A. Hitler ochoten znovu vstoupit do strany. Jeho požadavky zněly následovně: chtěl mít „místo předsedy s diktátorskými pravomocemi“, ústředí strany mělo být v Mnichově, stranický program měl být nedotknutelný a v neposlední řadě měly přestat pokusy

A. Hitlerově nezdařeném puči byl dne 9. listopadu 1923 list zakázán. Po jeho propuštění z vězení byl opět obnoven. List přestal vycházet v dubnu roku 1945.

⁴⁹ *Völkischer Beobachter*, vydáno dne 14. dubna roku 1921, Mnichov, s. 37. Jde o vlastní překlad.

⁵⁰ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 58-61; F. HEER, *Der Glaube des Adolf Hitler: Anatomie einer politischen Religiosität*, s. 198.

⁵¹ DSP byla radikální německá socialistická strana podobného ražení jako NSDAP. Na podzim roku 1922 se rozpadla a mnoho jejích členů, jako např. J. Streicher nebo W. Grimm, přešlo do NSDAP.

o sjednocení s DSP. Dne 26. července 1921 A. Hitler znovu vstoupil do strany, tentokrát jako její vůdce - Führer. Rudolf Hess pronesl k A. Hitlerovým kritikům: „To jste opravdu slepí k tomu, že tento člověk je vůdčí osobností, která jako jediná dokáže dovést zápas ke zdárnému konci? Snad si nemyslíte, že bez něj by davy proudily do cirkusu Krone?“⁵²

⁵² Rudolf Hess v odpovědi A. Hitlerovým kritikům, v rámci NSDAP, 11. srpna 1921; F. HEER, *Der Glaube des Adolf Hitler: Anatomie einer politischen Religiosität*, s. 193; I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 166, 168-172; T. FUCHS, *Hitler ve faktech*, s. 25.

5. ATIVNÍ POKUSY O PŘEVZETÍ MOCI A POLITICKÝ VZESTUP V LETECH 20.

5.1. Pokus o puč 7. listopadu 1923

„Když Hitler v červenci 1921 přebíral vedení strany, nebyl ničím víc, než pivním demagogem,“⁵³ tvrdí přední odborník na nacistické Německo I. Kershaw. Dosáhl tím bezesporu jistého úspěchu, ale pouze na regionální úrovni. Jinde ho neznali, a kdyby nebylo politické nestability a společensko-hospodářské krize nebyl by znám vůbec. Jako vedoucí postava NDSAP působil do roku 1923, kde jeho hlavní náplní práce bylo verbování. Toto posláním „verbovat“ pro něj znamenalo vše. Činilo jeho jediný zájem a mohlo rozvíjet jeho nadání. V této době zplozené světovou válkou vznikaly polovojenské organizace. I NSDAP začala zakládat své vlastní polovojenské oddíly, které z počátku sloužily jako ochranka při shromážděních v mnichovských pivnicích, později jako jednotky SA. V listopadu roku 1920 se oddíly změnilly v tělocvičný a sportovní oddíl⁵⁴. Název SA začal platit od října roku 1921. Členové, převážně mladí muži z maloburžoazie, byli trénováni k obraně schůzí, odstranění nepohodlných politických odpůrců či ke slepé oddanosti vůdci. Počátkem roku 1922 oddíly prosluly krvavými bitkami zejména s komunisty. Právě v tomto roce se jednotka SA objevila poprvé jako polovojenský svaz na shromáždění pořádaném dne 16. srpna, kde na Královském náměstí v Mnichově přednášel A. Hitler společně s dalšími nacionalisty. Hlavním heslem shromáždění bylo: Za Německo - proti Berlínu. Přítomný württemberský velvyslanec později dne 31. srpna referoval takto: „Obzvláště nacionální socialisté nabyli ohromné podpory a jsou schopni všeho. Vůdce Hitler je dozajista fascinující osobností. Nelze tudíž vyloučit, že se zde zanedlouho pokusí o puč a jako záminky využijí rostoucí inflace.“⁵⁵

⁵³ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 175.

⁵⁴ Německy Turn - und Sportabteilung. Oddíl byl založen dne 12. listopadu 1920 hodinářem Emilem Mauricem. Z počátku se v oddílu vyučovala gymnastika a oddíl samotný sloužil jako sportovní divize strany.

⁵⁵ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 66; A. KLIMEK, *30. 1. 1933: Nástup Hitlera k moci: Začátek konce Československa*, s. 66; F. HEER, *Der Glaube des Adolf Hitler: Anatomie einer politischen Religiosität*, s. 218.

A. Hitler stále více stupňoval svou agitaci, nabádal k rozbití shromáždění jiných stran, dokonce i strávil, mezi dny 24. června až 27. července 1922, měsíc ve vězení. Díky neustálé demagogizaci mu hrozilo vyhoštění z Německa. Do deníku *Völkischer Beobachter* psal urážlivé články vyzívající německé obyvatelstvo k obraně před Židy: „Musíme zabránit židovskému podvracení našich lidí a zajistit jim místo v koncentračních táborech.“⁵⁶ Užívání hrozeb a násilí k prosazení politických cílů či dokonce přímé útoky na odpůrce se tak stávaly stále častěji. Nacistům se dařilo také v oblastech, které nebyly silně zasaženy vzestupnou tendencí nacionalismu - Horní Franky. Do Coburgu, ležícího v Horních Frankách, byl A. Hitler pozván na Německý den, který se konal dne 14. - 15. října. Zde můžeme mluvit o jeho největším propagandistickém úspěchu roku 1922. Jednotky SA hrdě kráčely s rozvinutými prapory městem a triumfálně ovládly ulice. Po tomto aktu napsal Julius Streicher, vedoucí organizace Německého pracovního společenství, A. Hitlerovi dopis, ve kterém mu nabídl možnost, že by se jeho početná organizace i s listem *Deutscher Volkswille* mohla připojit k NSDAP. A tak se dne 20. října NSDAP rozrostla o početnou skupinu členů. Svůj počet tak téměř zdvojnásobila - na 20 000 členů. J. Streicher v roce 1922 učinil významný krok, který měl pro NSDAP zásadní význam: osobně se podřídil A. Hitlerovi. K NSDAP se také přidávali, stále více v hojně míře, vlivní lidé.⁵⁷ A. Hitler tak začínal mít kontakty mezi šlechtici, průmyslníky či vysokými důstojníky.⁵⁸

Dne 28. října 1922 v Itálii proběhl „pochod na Řím“. Tento akt na A. Hitlera silně zapůsobil. Nacisté se domnívali, že Duce ukázal cestu, která by byla vhodná napodobení. O pár dní později, dne 3. listopadu, H. Esser, A. Hitlerův věrný, na shromáždění před plným sálem prohlásil: „Mussolini Německa se jmenuje Adolf Hitler.“⁵⁹ Tak začal vznikat „kult vůdce“. Špatná ekonomická situace, krizemi zmítaná a opovrhovaná Výmarská republika, hlad, bída a revoluce podporovaly myšlenku, že národ spasí nějaký „velký vůdce“. Nově příchozí do strany tuto ideu přijímali, vždyť vůdce byl vyvolen osudem a naplňoval Boží vůli. Od

⁵⁶ Vydáno v březnu roku 1921 v deníku *Völkischer Beobachter*. Autorem je Adolf Hitler. Čerpáno z: H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 78.

⁵⁷ Mezi ně patřil např. mezinárodní cestovatel a playboy Kurt Lüdecke, vzdělaný obchodník Ernst Hanfstaengl, diplomat Max Erwin von Scheubner - Richter nebo válečný hrdina generál E. Ludendorff.

⁵⁸ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 69-70; A. KLIMEK, 30. 1. 1933: *Nástup Hitlera k moci: Začátek konce Československa*, s. 73-74.

⁵⁹ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 184.

A. Hitlerových čtyřicátých narozenin, dne 20. dubna 1923, již nebylo možno kult osobnosti přehlížet. A. Hitler sám v sobě pomalu začínal slyšet volání po spásě Německa. Inspirací „velkého vůdce“ mu mohli být tři němečtí velikáni, ke kterým vzhlížel: reformátor Martin Luther, jeden z největších vojevůdců 18. stol. a pruský král Fridrich II. Veliký a hudební skladatel Richard Wagner. V této době, pro A. Hitlera politika znamenala pouze tři slova: agitaci, propagandu a boj.⁶⁰

V lednu roku 1923 došlo k vyhocení situace, když Francouzi obsadili Porúří. Svou anexi zdůvodnili porušením Versailleské smlouvy - nedodržením reparací v nařízeném rozsahu.⁶¹ Bavorská vláda, téměř pořád ve sporu s říšskou vládou, nedokázala držet kontrolu, a tak na ní špatná slova dopadala ze všech stran. Měna naprosto ztratila svoji hodnotu vlivem politiky „pasivní rezistence“, která reagovala na vzniklou situaci v Porúří. Hyperinflace měla drtivé psychologické účinky. Mezi lidmi panovalo mínění, že se brzy musí něco stát. Situace se tedy pro puč vyvíjela dobře. A. Hitler ale nemohl jednat sám. Potřeboval podporu reichswehru, kterou neměl. Reagoval na vzniklé situace. Nemohl také dlouho vyčkávat, protože při verbování nových členů do SA sliboval bojovou akci a pomstění válečných obětí. Jeho vedení strany bylo postaveno na extrémním aktivismu, a kdyby dále vyčkával, ztratil by tak podporu a přitažlivost. „Blíží se den, kdy už nebudu s to své lidi udržet. Pokud se teď něco nestane, muži se mi rozutečou“⁶², tvrdil vůdce jednotek SA Wilhelm Brückner A. Hitlerovi. Informace o možném puči se velice rychle šířily, a proto bavorská vláda vyhlásila dne 26. ledna nad Mnichovem výjimečný stav.⁶³

Na shromáždění v Norimberku, které se konalo mezi dny 1. - 2. září roku 1923, došlo ke sjednocení NSDAP, Svazu Vysočina a Říšského praporu. Vznikl tak Německý bojový svaz, jehož politickým vůdcem byl A. Hitler. Snaha přesvědčit triumvirát⁶⁴, který vládl Bavorsku, o zmocnění se Berlína silou se nepodařilo. Z jednání bylo jasné, že triumvirát nemá chuť podílet se na svržení Berlína. A tak A. Hitler neváhal. Na schůzce dne 6. listopadu s vedením svazu a jinými důležitými členy (M. v. Scheubnerem - Richterem, CH. Weberem, H. Göringem a další) se

⁶⁰ J. P. STERN, *Hitler vůdce a lid*, s. 24.

⁶¹ Jednalo se o nedodání dřevěných telegrafních sloupů.

⁶² I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 204.

⁶³ TAMTÉŽ, s. 193, 195, 199-200, 202, 204; H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 144; A. KLIMEK, *30. 1. 1933: Nástup Hitlera k moci: Začátek konce Československa*, s. 66-69.

⁶⁴ Triumvirát se skládal z generálního komisaře Gustava von Kahra, šéfa policie plukovníka von Seissera a velitele reichswehru Otty von Lossowa.

rozhodl pro puč následujícího dne, tedy 7. listopadu. Téhož dne se měly v Mnichově v pivnici Bürgerbräukeller shromáždit všechny významné osoby, aby vyslechly projev G. v. Kahra. Jelikož A. Hitler neznal záměry G. v. Kahra, obával se jeho vystoupení a rozhodl se jednat.⁶⁵

„Naši odpůrci měli v úmyslu vyhlásit kolem 12. listopadu bavorskou revoluci. Já jsem se rozhodl udeřit a čtyři dny dřív. Zítra v osm ráno se to stane,“⁶⁶ pronesl A. Hitler v předvečer puče. Přibližně dvacet minut po osmé hodině vešel pluk mužů v helmách do pivnice Bürgerbräukeller. Dorazily A. Hitlerovy úderné jednotky. A. Hitler jedním výstřelem do vzduchu utišil zmatený dav a poté oznámil, že vypukla národní revoluce. Donutil O. v. Lossowa, G. v. Kahra a H. R. v. Seissera aby přijali jeho podmínky. Počáteční úspěch se ovšem velice rychle začal obracet v zoufalství, především díky špatné ve spěchu vedené organizaci a neschopnosti. A. Hitler se dopustil osudové chyby, a to že odešel z pivnice, kde generál E. Ludendorff, na čestné slovo důstojníku, propustil G. v. Kahra, O. v. Lossowa i H. R. v. Seissera. Ti se velice rychle postarali o to, aby byl A. Hitlerův puč potlačen. Navíc situace byla nečitelná, nikdo netušil co se děje. Jedinou nadějí na úspěch revoluce byl utopický⁶⁷ demonstrativní pochod. A. Hitler doufal, že pochod roznítí nadšení lidu, který se bude k pochodu přidávat. Ovšem nestalo se tak, a tak puč skončil. A. Hitler byl zatčen, NSDAP zakázána a „völkisch“ hnutí se rozpadla. Poté se do bavorské politiky vrátila normální zemská vláda, které předsedal nový ministr dr. Heinrich Held. Celá rychle naplánovaná akce byla spíše improvizací. Soudní proces se konal mezi dnem 26. únorem až 27. březnem roku 1924 v Mnichově. Z počátku byl A. Hitler kritický. Věděl, že je vše ztraceno. Ovšem později, když započal jeho soudní proces, ve kterém mu bylo dovoleno se obhajovat, proměnil soudní síň v jeviště své propagandy. Díky podjatosti soudce Georga Neithardta, který sympatizoval s „völkisch“, byl odsouzen pouze na pět let

⁶⁵ F. HEER, *Der Glaube des Adolf Hitler: Anatomie einer politischen Religiosität*, s. 225; J. FEST, *Hitler: Kompletní životopis*, s. 175; A. KLIMEK, 30. 1. 1933: *Nástup Hitlera k moci: Začátek konce Československa*, s. 71-72.

⁶⁶ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 206.

⁶⁷ Utopický proto, že jedinou nadějí na jeho úspěch bylo, že se k němu budou přidávat občané a pochod se tak bude stále rozrůstat a nabírat na moci. Tato šance bylo ovšem minimální.

odnětí svobody za velezradu a k malé pokutě. Jeho vězení v Landsbergu připomínalo spíše hotel, kde ho úctou obdarovávali jak dozorcí, tak sympatizanti.⁶⁸

5.2. Pobyt v Landsbergu

Během měsíců strávených v Landsbergu A. Hitler hodně četl. Sepsal zde svou knihu *Mein Kampf*, která mu zaručila v pozdějších letech velký finanční obnos. Kniha se původně neměla jmenovat *Mein Kampf*, její název měl znít: *Čtyři a půl roku boje proti lžím, hlouposti a zbabělosti*. Ovšem nakladatel ho od tohoto názvu odradil. Z počátku kniha nebyla příliš žádaná, ale když se koncem ledna roku 1933 stal A. Hitler německým kancléřem, stala se z ní téměř povinná četba. Kniha je rozdělena do dvou dílů.⁶⁹ Jeho názory se po dobu pobytu téměř nezměnily. Do svého „světového názoru“ přidal jen ideu „životních prostor“, a to na úkor Ruska. Tvrdil, že: „Právo vlastnit půdu se může stát povinností, pokud to vypadá, že bez zvětšení její plochy je velký národ odsouzen k zániku.“⁷⁰

Ještě než byl A. Hitler zatčen a uvězněn stihl předat stranické vedení Alfredu Rosenbergovi, straníkovi, jehož věrnost byla zaručena. Po nezdařilém puči byla strana zakázána, a tak dne 1. ledna 1924 A. Rosenberg založil Velkoněmecké národní společenství⁷¹ (GV), které pokračovalo v kolejích NSDAP. Do vedení GV se dostali dva muži, kteří svým nevhodným chováním jen popuzovali A. Hitlerovy přívržence - Hermann Esser a Julius Streicher. V této době se na politické scéně dostávala do popředí jedna strana, která GV silně konkurovala - Německá

⁶⁸ M. BROSZAT, *Uchopení moci: Vzestup NSDAP a zničení Výmarské republiky*, s. 29-38; J. FEST, *Hitler: Kompletní životopis*, s. 175-188; F. HEER, *Der Glaube des Adolf Hitler: Anatomie einer politischen Religiosität*, s. 219; T. FUCHS, *Hitler ve faktech*, s. 18.

⁶⁹ Český historik A. Klimek se domnívá, že první svazek knihy je: „zčásti autobiografie, prošípaná rádoby vědeckými rozbory, prognózami a filosofickými pasážemi, točícími se okolo německé minulosti, přítomnosti i budoucnosti.“ Druhý svazek se věnuje otázkám ideologie, propagandy a představám o „völkisch“ státu. Je fakt, že A. Hitler v prvním díle *Mein Kampfu* sám sebe líčí jako hrdinu a některé události podává poněkud zkresleně.

⁷⁰ F. HEER, *Der Glaube des Adolf Hitler: Anatomie einer politischen Religiosität*, s. 220; T. FUCHS, *Hitler ve faktech*, s. 18-20; L. DEIGHTON, *Blitzkrieg: Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*, s. 41.

⁷¹ Německy Grossdeutsche Volksgemeinschaft. Dne 15. ledna 1924 bylo sdružení zapsáno do rejstříku. Poté co byla obnovena činnost NSDAP, bylo GV, dne 12. března 1925, zrušeno. Za hlavní základnu GV bylo považováno jižní Německo.

nacionální svobodná strana⁷² (DVFP), v čele s Albrechtem Graefem. Tato strana chtěla prosadit svoji převahu. Snažila se pomocí parlamentní strategie dosáhnout svého cíle, a to dosáhnout takového postavení, jež by umožnilo parlament rozpustit. Tuto strategii A. Hitler razantně odmítal. Britský historik A. Bullock píše, že: „Hitlera vůbec nepotěšilo, když - přes jeho známý odpor k parlamentní politice - A. Rosenberg souhlasil s volební koalicí s jednou z völkisch skupin.“⁷³ Jeho názor nebyl brán v potaz. Parlamentní strategie byla u NSDAP schválena. V bavorských volbách dne 6. dubna tato strana získala nečekaných 17 % hlasů. Později se zdálo, že ho výsledky voleb přesvědčily o výhodnosti tohoto kroku.⁷⁴

Během měsíců, kdy A. Hitler pobýval ve vězení, se jeho konkurenti z vedení „völkisch“ pravice pokoušeli prosadit svou nadvládu. Panoval chaos a bratrovražedné boje. Pocit jednoty s odchodem vůdce náhle zmizel. Postupem času se hnutí „völkisch“ rozpadala do malých skupinek a sekt. Fakt, že se A. Hitler rozhodl dne 7. července 1924 odejít z politiky, situaci nepomohl. Právě tohoto odchodu využili dva muži - E. Ludendorff a A. Graef. Vznegli nárok na vedení „völkisch“. Tito dva se také snažili na sjezdu ve Výmaru o splynutí stran GV a DVFP. Nacisté, kteří byli věrní A. Hitlerovi, byli v šoku. Díky neshodám a špatnému vedení štěpení „völkisch“ dále pokračovala. Volby ke konci roku ukázaly obrovský propad. Bavorská vláda pomalu přestávala považovat „völkisch“ za nebezpečí. Dá se říct, že tato situace A. Hitlerovi vyhovovala, protože během jeho pobytu v Landsbergu se „völkisch“ politika hroutila, zatímco jeho vlastní nároky na vedení strany se posilovaly. A. Hitler se poučil, věděl, že k převzetí moci bude potřebovat nejen podporu vlády ale i vlivných lidí, důstojníků, polovojenských oddílů a reichswehru. V Landsbergu A. Hitler konečně prozřel. On přece nebyl obyčejným „verbířem“, nýbrž oním vyvoleným „Vůdcem“. Fanatické milování jeho osoby a stovky dopisů od přívrženců ho pouze utvrzovaly v tom, že on byl ten pravý vůdce, který měl spasit Německo.⁷⁵

⁷² Německy Deutschvölkische Freiheitspartei. DVFP byla pravicová, anti - židovská politická strana. Byla založená již dne 16. prosince 1922. Mezi její členy patřil např. hrabě E. G Raventlow nebo T. Fritsch.

⁷³ A. BULLOCK, *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy*, s. 156.

⁷⁴ TAMTÉŽ; A. KLIMEK, 30. 1. 1933: *Nástup Hitlera k moci: Začátek konce Československa*, s. 79-80.

⁷⁵ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 218, 221-222, 227-228, 230.

5.3. Hitlerův život na konci 20. let

Po propuštění z vězení, dne 20. prosince 1924 v 12:15, chtěl A. Hitler navázat tam, kde skončil. Do konce trestu mu sice ještě zbývaly necelé čtyři roky, ale díky obdivovatelům z řad soudců a nepolevujícímu nátlaku příznivců byl předčasně „za dobré chování“ propuštěn. Lze jen souhlasit s názorem, že: „Dějiny by se bývaly ubíraly jinudy, kdyby byl donucen si je odpykat.“⁷⁶ Odešel s utvrzeným názorem, že on byl „Vůdce“, kterého vyvolil osud a který měl spasit Německo. Stál před ním ale velký úkol: musel o tom přesvědčit ostatní. Musel také znovu zcela od začátku vybudovat svoji stranu, která se během jeho pobytu ve vězení rozštěpila na menší soupeřící frakce. Fakt, že mu bylo zakázáno vystupovat téměř v celém Německu na veřejném prostranství až do roku 1927, mu situaci nijak neulehčoval.⁷⁷

V této době vrcholila „zlatá éra“ Výmarské republiky, a to nejen díky částečnému hospodářskému oživení, nýbrž i stabilizaci měny, vstoupení Německa do Společnosti národů, snížení reparací nebo zvýšení reálných mezd. Situace se zlepšovala ve všech směrech: průmyslová výroba poprvé dosáhla lepšího výsledku než před válkou, snižovala se zločinnost, rozrůstala se masová zábava, přibývalo kaváren či biografů. V těchto letech na A. Hitlera myslel jen málokdo. Podpora „völkisch“ se ztenčila na 3 %. Tento fakt se projevil ve volbách do říšského sněmu, kde NDSAP obdržela pouhých 2,6 % hlasů. Drtivá většina příznivců se od A. Hitlera odvrátila. Díky nespokojenosti rolníků s Youngovým plánem⁷⁸, však situace pro NDSAP ve volbách roku 1929 nedopadla tak katastrofálně, jak se očekávalo. Ale dokud hospodářství nabízelo prosperitu a jistou soudržnost, A. Hitler mohl jen těžko najít mezi občany podporu.⁷⁹

V této době se také stal jeden rozhodující okamžik - A. Hitler dosáhl naprosté vlády nad hnutím. Stal se tmelem, jež dokázal udržet stranu pohromadě. Idea hnutí byla zcela neoddělitelná od postavy „Vůdce“. Struktura strany byla přetvořena tak, aby zaujala co nejširší publikum a mohla dosáhnout celostátního

⁷⁶ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 234.

⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 232, 234, 251; H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 79-80.

⁷⁸ Tzv. Youngův plán vytvořil americký ekonom Owen D. Young. Tento plán snižoval celkovou částku německých reparací, přesně určoval jednotlivé splátky a rušil mezinárodní dohled. Německo by tak svůj dluh mělo splácet 57 let, tedy do roku 1988. Tento plán nahradil dosavadní Dawesův plán. Jeho realizaci ale narušila světová hospodářská krize a pozdější nástup A. Hitlera.

⁷⁹ R. ZITELMANN, *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 34; H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 144.

rozmachu. NDSAP také představovala mnohem soudržnější stranu než před pučem. I. Kershaw ve své knize uvádí, že: „Přestože při samotných volbách strana utrpěla porážku, podle jejích údajů se členská základna - 100 000 osob v říjnu 1928, bezmála zdvojnásobila oproti počtu v předvečeru puče.“⁸⁰

Po propuštění A. Hitlera z vězení se jeho hlavním cílem stalo zrušení zákazu NDSAP. A jak už tomu bylo v mnoha případech, na A. Hitlerově straně stálo štěstí. Dne 12. února roku 1925 bylo rozpuštěno říšské vedení konkurenční strany NSFB⁸¹. Tento fakt mu o čtyři dny později, kdy byl zrušen zákaz NDSAP, získal mnoho přívrženců. Navíc dne 28. února zemřel prezident Výmarské republiky Friedrich Ebert. I když A. Hitler věděl, že by mohl výsledek voleb ublížit generálovi E. Ludendorffovi, přesvědčil ho, aby kandidoval na nově uvolněný post prezidenta. Ten ve volbách dne 29. března 1926 absolutně pohořel. Dostal pouhých 1,1 % hlasů. A. Hitler se tedy elegantně zbavil svého hlavního soupeře o vedení „völkisch. Od této doby generál nepředstavoval hrozbu. Vítězem voleb se stal jiný válečný hrdina, který zosobňoval starý řád - maršál Paul von Hindenburg.“⁸²

A. Hitler věděl, že jestli měla strana držet pohromadě, nesměla řešit minulé spory, ale musela hledět do budoucnosti. V podvečer dne 27. února 1925 se A. Hitler ocitl tam, kde byl naposled před téměř rokem a půl, v pivnici Bürgerbräukeller. Právě zde pronesl, že bude zastupovat zájmy hnutí, ovšem podmínka, na které trval, byla nekompromisní: Jeho vedoucí role musela být bezpodmínečná. A. Hitler se tak ocitl v čele strany s prakticky neomezenou mocí. Pozdrav zdvihnutí pravé ruky se stal projevem věrnosti a oddanosti k jeho osobě. Postupem času se řady NSDAP rozrůstaly, především díky dobré propagandě, po celém Německu. A. Hitlerovi se dařilo do strany získat významné osobnosti, jako byl např. Joseph Goebbels, hrabě E. G. Raentlow, W. Kube nebo poslanec říšského sněmu Franz Stöhr. Strana byla vnitřně silnější, dá se říct, že překonala krizi, a i když z hlediska celostátní politiky měla jen marginální význam, její vliv byl mnohem širší.⁸³

⁸⁰ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 253.

⁸¹ Německy National - Sozial Freiheitsbewegung. Šlo o politickou stranu vytvořenou nacisty, kteří nebyli po nezdařeném puči zatčeni. Strana měla stejné zájmy a ideologie jako jiné nacistické strany.

⁸² I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 255-257, 260-261.

⁸³ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 80-81; F. HEER, *Der Glaube des Adolf Hitler: Anatomie einer politischen Religiosität*, s. 245.

V těchto letech byl A. Hitler velice vytížený. V kontaktu byl pouze s důvěryhodnými a zcela oddanými spolupracovníky. Tato nedostupnost zcela jistě posilovala jeho tajuplnost. O A. Hitlerovi bychom také mohli mluvit jako o herci, jehož hraní rolí se neomezovalo pouze na veřejné akce a projevy, nýbrž i na společenský život, ve kterém se choval přátelsky k lidem, které v soukromí zesměšňoval. Jeho opožděné příchody do přeplněných sálů, používání výrazných gest nebo dokonalá konstrukce projevů byly perfektně promyšlené. Každý detail byl vykalkulován. Hodně času také trávil na Obersalzbergu, kde byl čerstvý vzduch a nádherný výhled na hory. Později si zde dokonce koupil chatu, kterou používal jako své letní sídlo.⁸⁴

V lednu roku 1927 byl A. Hitlerovi zrušen zákaz vystupování v Sasku. Dne 6. března vystoupil ve Vilsbiburgu a o tři dny později v Mnichově, v cirkusu Krone. Ovšem jeho úspěch pomalu slábl. Sály nebyly ani z půli naplněny. Účast také klesala na stranických schůzích. Ve volbách do říšského sněmu dne 20. května roku 1928 NSDAP pohořela. Zdálo se, že prorokování A. Hitlerova úpadku bylo správné. NSDAP dostala jen 2,6 % hlasů, což znamenalo pouhých dvanáct křesel. Lepší výsledky byly snad jen na venkově postiženém zemědělskou krizí. Avšak tento katastrofální neúspěch měl jednu výhodu. Dvanáct nacistů, kteří se dostali do říšského sněmu, mohlo používat imunitu a pobírat plat. Tyto peníze podpořily stranické finance a rozšířily tak straně možnosti. Díky tomuto volebnímu neúspěchu zrušila také pruská vláda A. Hitlerovi zákaz mluvit na veřejných manifestacích.⁸⁵ A tak dne 16. listopadu 1928 A. Hitler promluvil v Berlíně. Dav více než šestnácti tisíc lidí přišel, aby slyšel to, co chtěl slyšet.⁸⁶

Koncem 20. let již sílila krize v zemědělství, rostla zadluženost. Vysoká nezaměstnanost přiváděla do strany mladé dělníky. Na politické scéně přibývalo těžkostí a konflikty v ní způsobily pád vlády. Rozpory panovaly také v kultuře - avantgardní výmarské umění spíše odpuzovalo než přitahovalo. Ztráta vlivu a obliby strany DNVP⁸⁷ posunula její členy ještě více napravo, do stran

⁸⁴ D. HAMŠÍK, *Génus průměrnosti: Fakta a pohledy na Hitlerův konec*, s. 55-56; T. FUCHS, *Hitler ve faktech*, s. 46.

⁸⁵ Zákaz byl zrušen dne 28. září 1928.

⁸⁶ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 84; R. ZITELMANN, *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 38-39.

⁸⁷ Deutschnationale Volkspartei znamená v češtině německá národně lidová strana. Jednalo se o pravicovou národně konzervativní stranu založenou dne 24. listopadu 1918. Její konec byl datován splynutím s NSDAP dne 27. června roku 1933. Strana se otevřeně hlásila k ideologiím nacismu, národního liberalismu a antisemitismu. Jejím nejznámějším představitelem byl Alfred Hugenberg.

postavených na třídním základě. Tyto strany se později spojily s NSDAP. Výmarská republika byla v ohrožení. Hospodářství bylo závislé na amerických půjčkách. Když se v letech 1928 a 1929 začala situace zhoršovat, podpora NSDAP rostla. Podle občanů byla vláda neschopná a rozhazovala peníze, nálada byla silně depresivní. Lidé byli přístupní násilí. A právě v takovéto situaci bylo možné získat podporu ve skupinách, které byly předtím nedosažitelné. Dne 24. října 1929 nastal okamžik, na který A. Hitler čekal - krach newyorské burzy, který vyústil v celosvětovou krizi.⁸⁸

⁸⁸ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 85; J. FEST, *Hitler: Kompletní životopis*, s. 251; T. FUCHS, *Hitler ve faktech*, s. 236.

6. POLITICKÝ VZESTUP NA PŘELOMU 20. A 30. LET

„Vinou bědných ekonomických poměrů jsem přišel o všechno. A tak jsem počátkem roku 1930 vstoupil do nacionálně-socialistické strany.“⁸⁹ Tento citát nekvalifikovaného dělníka byl přízračný pro konec 20. let, kdy byl společenský život uvržen v nehybnost. Situace byla natolik vážná, že se mnohdy i poctivě pracující museli uchýlovat ke zločinům. Na denním pořádku byly nepokoje, hlad nebo propouštění zaměstnanců a zavírání továren.⁹⁰ Díky závislosti Německa na krátkodobých amerických půjčkách bylo po krachu na newyorské burze jasné, že dopad krize na Německo bude extrémně drtivý. Vše od průmyslové výroby až po výši cen se velice rychle zhoršovalo. V lednu roku 1930 nezaměstnanost dosáhla katastrofálního rozměru - 3 218 000 nezaměstnaných, což bylo 14 % obyvatelstva. Tento úpadek trval až do roku 1932, kdy bylo dosaženo jeho absolutního dna.⁹¹

Politické strany na tuto vzniklou situaci musely nějak reagovat. S rostoucí krizí NSDAP, jako nejradikálnější pravicová strana, získala v zemských volbách v Bádensku dne 27. října 1929 7 % hlasů. O čtrnáct dní později v Lübecku 8,1 %. V zemských volbách v Durynsku poprvé došlo k prolomení hranice 10 %, kdy získala 11,3 % hlasů. Nacisté získali šest křesel v zemském sněmu a „Vůdce“ rozhodl, že strana vstoupí do vlády. A. Hitler si kladl nárok na dvě nejvýznamnější funkce: ministerstvo vnitra a ministerstvo školství. Pod ministerstvo vnitra spadala policie a státní aparát, pod ministerstvo školství práce a dozor nad kulturou. Ten, kdo by ovládal oba tyto resorty a využíval by moci, kterou by mu poskytovaly, by mohl dosáhnout výjimečných výsledků.⁹²

Vliv NSDAP se s rostoucí krizí dále rozšiřoval. Nacisté pořádali někdy až stovku propagandistických akcí denně. Při rozmachu strany sehrál jistě velký vliv obraz předkládaný veřejnosti, kterým se strana lišila od ostatních stran. Nemalou

⁸⁹ Nekvalifikovaný dělník, jehož se podařilo přetáhnout do A. Hitlerova hnutí.

⁹⁰ Jednalo se o propouštění zaměstnanců především u společností Siemens, Borsig a Berliner Verkehrs - AG. Čerpáno z: M. BROSZAT, *Uchopení moci: Vzestup NSDAP a zničení Výmarské republiky*, s. 39.

⁹¹ F. HEER, *Der Glaube des Adolf Hitler: Anatomie einer politischen Religiosität*, s. 246; M. BROSZAT, *Uchopení moci: Vzestup NSDAP a zničení Výmarské republiky*, s. 39.

⁹² I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 304-305. A. Hitler navrhl na tyto pozice Wilhelma Fricka, právníka a vysokého policejního úředníka. Ten byl z počátku odmítnut, ovšem díky hrubému nátlaku byl nakonec přijat. Celý tento nacistický pokus o vládnutí ale skončil fatálním neúspěchem. W. Frick se nesetkal s pozitivní odezvou, a již po roce byl sesazen.

váhu měl i případ významných občanů, kteří svým vstupem do strany inspirovali ostatní. Nacisté se tak stále více a více dostávali na hlavní stránky novin a stávali se terčem hospodských řečí. NSDAP představovala nejslibnější vyhlídky na porážku levice a jedinou stranu, která je schopná hájit zájmy všech vrstev společnosti. Když dne 27. března 1930 odstoupil kancléř Hermann Müller, A. Hitler byl blíže svému cíli. Tento odstup byl jakýmsi náznakem pádu slábnoucí Výmarské republiky. O tři dny později byl kancléřem jmenován politik strany Centrum⁹³ Heinrich Brüning. Ten se však velice rychle dostal do problémů a vyžádal si rozpuštění parlamentu. Prezident mu vyhověl. Byly stanoveny nové volby, v nichž získalo A. Hitlerovo hnutí přelomový úspěch.⁹⁴

Během léta 1930 vrcholila volební kampaň na nadcházející volby, které se konaly dne 14. září. NSDAP byla nepřehlédnutelná. I její konkurenti uznávali energii a její dravost. A. Bullock ve své knize uvádí, že satirik Kurt Tucholsky vystihl A. Hitlera vtipným šlehem: „Ten člověk neexistuje. Je to pouze rámus, který vydává.“⁹⁵ Během volební kampaně bylo uspořádáno na 34 000 shromáždění. Tolik snahy a úsilí jako NSDAP nepředvedla ani vzdáleně žádná jiná strana. A. Hitler už jen slepě neútočil, jako tomu bylo na počátku 20. let, nýbrž nastoloval otázku životního prostoru. Tvrdil také, že nacionálně-socialistické hnutí jako jediné zastupovalo národ jako celek na rozdíl od výmarských stran, které hájily jen zájmy určitých skupin. A. Hitler předkládal ideál, utopii, osvobození skrze sílu. Nezabýval se každodenní politikou jako ostatní strany. Chtěl vybudovat novou říši postavenou na rasových hodnotách, která měla opět nastolit moc Německa, proto ve svých projevech nesliboval hmotné zlepšení, nýbrž utužení národa⁹⁶. Tato vize podchycovala současný stav mladé generace, kde její příslušníci nezažili válku ale pouze její důsledky - krize a úpadky. Byli nespokojeni s ekonomickou, politickou a společenskou stránkou života ve Výmarské republice, a tak se jim nová idea

⁹³ Německý Zentrums. Jednalo se o jednu z nejstarších stran Německa. Konkrétně byla založená dne 13. prosince 1870. Strana Centrum měla křesťanskosociální a současně konzervativní, federalistickou zaměření. Hájila svobodné podnikání, ovšem se sociální spravedlností. Její voliči byli především katolíci.

⁹⁴ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 305-309.

⁹⁵ A. BULLOCK, *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy*, s. 178.

⁹⁶ V mnichovském projevu konaném 7. září 1932 v cirkusu Krone říkal, že parlamentarismus je již zastaralý, že výmarský systém musí být odstraněn. Hovořil o nové éře, která nadcházela. Po skončení projevu následoval bouřlivý potlesk. Čerpáno z: M. DOMARUS, *Hitler Speeches and Proclamations 1932-1945*, s. 163.

„národní pospolitosti“ v celku zamlouvala⁹⁷. Když se politicko-ekonomická situace začala zhoršovat, ubývalo důvodů proč volit malé strany, které zastupovaly jen jednotlivé zájmy.⁹⁸

Dne 14. září roku 1930 se demokracie otrásla ve svých základech. NSDAP dosáhla nečekaného výsledku. Během několika mála okamžiků postoupila z 2,6 % hlasů, které získala v celostátních volbách roku 1928, na 18,3 % hlasů (jednalo se o vzrůst odevzdaných hlasů z 810 000 na 6,4 milionu). Tento výsledek byl nevídaný. Strana ve volbách získala druhé místo⁹⁹. Bleskově se tak vyhoupla do středu politického dění. Od této chvíle se s ní muselo počítat. Úspěchu, kterého dosáhla nacistická strana, napomohl fakt, že se A. Hitler nikdy neúčastnil vlády a že si ponechával otevřené nepřátelství k republice. Dalším pomocným faktorem mohla být i vysoká volební účast - 82 %.¹⁰⁰

Krátce po A. Hitlerově volebním úspěchu se mu naskytl příležitost utvrdit věrnost strany právnímu řádu. Objevovaly se totiž názory, že by se mohl pokusit o puč, a že vlastně nikdy neopustil vidinu revoluce. A tak neváhal. Tři důstojníci z reichswehru prý údajně chystali převrat, byli zatčeni a obviněni z „přípravy velezrady“. A. Hitler udělal z jejich soudního procesu propagandistické divadlo. Tvrdil, že se NSDAP dostane k moci legální cestou. Vyloučení Otty Strassera využil jako záminku k tomu, aby se distancoval od členů hnutí, jež pomýšlí na revoluci.¹⁰¹ Ve skutečnosti ale měly veškeré přísliby jen rétorický charakter. Šlo o dobře promyšlený tah, který mu pomohl získat další podporu, především ze solidních a respektovaných kruhů. To později přiznal i J. Goebbels v rozhovoru s jedním důstojníkem: „To Hitlerovo zapřísahání se legálnosti pokládám za geniální

⁹⁷ Mladá generace, mezi 14-18 lety, která již také ukončila školní docházku, trpěla nejvíce. Jen tyto mladí lidé tvořili téměř dvacetiprocentní skupinu všech nezaměstnaných. Čerpáno z: M. BROSZAT, *Uchopení moci: Vzestup NSDAP a zničení Výmarské republiky*, s. 39.

⁹⁸ A. BULLOCK, *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy*, s. 178; I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 313-316.

⁹⁹ Nejvíce odevzdaných hlasů ve svůj prospěch NSDAP získala ve „spořádaných měšťanských“ čtvrtích, jako byly např. čtvrtě Steglitz, Wilmersdorf, Charlottenburg a další. Neméně skvěle si také vedla v dělnických čtvrtích. V „rudém“ Weddingu NSDAP dostala oproti ostatním stranám pouze zlomek hlasů. Podobně tomu bylo i v městském obvodu Friedrichshain. Velice dobře si NSDAP také vedla na severovýchodě Berlína, na předměstí Spandau, kde byla opěrná základna berlínských jednotek SA. Čerpáno z: M. BROSZAT, *Uchopení moci: Vzestup NSDAP a zničení Výmarské republiky*, s. 44.

¹⁰⁰ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 85; J. FEST, *Hitler: Komplettní životopis*, s. 272-273; M. BROSZAT, *Uchopení moci: Vzestup NSDAP a zničení Výmarské republiky*, s. 43.

¹⁰¹ Otto Strasser, člen NSDAP, se neztotožňoval s A. Hitlerovými myšlenkami. Snažil se vytvořit vlastní podobu nacionálního socialismu (jednalo se o založení strany *Revolutionäre nationalsozialisten*). Po drobných potyčkách byl spolu s pětadvaceti dalšími ze strany vyloučen.

šachový tah.¹⁰² Dne 5. října roku 1931 se sešel říšský kancléř H. Brüning s A. Hitlerem. Doufal, že s ním dosáhne jisté dohody. Chtěl, aby A. Hitler zaujal místo v opozici a umírnil svoje názory. Nepochodil.¹⁰³

Po tomto volebních vítězství by mnozí očekávali zmírnění tlaku a propagandy, ovšem A. Hitler nepolevoval v agitaci. Domníval se, že i po tomto volebním vítězství je nutné agitovat a hlásat propagandu. Přes volební úspěch tedy pokračovala vysoká aktivita strany a propagace myšlenek nacismu. V krátké době bylo po celé zemi uspořádáno dalších 70 000 shromáždění. Rozrůstání vlivu strany potvrdily městské volby v Hamburku v září roku 1931, kde nacisté získali 26,2 % hlasů. V posledních zemských volbách, které se konaly dne 15. listopadu v Hesensku, nacisté obdrželi dokonce 37,1 % hlasů. Jejich volebnímu úspěchu napomohl také bankovní krach v červenci téhož roku, který ztenčil řady příznivců demokracie na minimum. Většina roku 1932 byla podobná situaci předešlého roku. A. Hitlerova strana pokračovala ve vysoké aktivitě a Výmarské republiky postupně „docházel dech“.¹⁰⁴

A. Hitler se pokoušel nalákat svými „umírněnými ekonomickými programy“ a „podporou kapitalistického podnikání“ velké průmyslníky, většinou ale bez úspěchu. Ani projev ke smetánce průmyslových klubů v düsseldorfském Parkhotelu dne 27. ledna 1932 nepřiměl velkoburžoazii k jeho podpoře. Situace se ovšem radikálně změnila později na podzim roku 1932, kdy na pozici kancléře nastoupil vůdce politických intrik K. v. Schleicher. Jeho postoj k hospodářství byl znepokojivý, a tak se názory většiny velkých podnikatelů měnily.¹⁰⁵

Dne 5. května 1932 končilo volební období říšského prezidenta P. v. Hindenburga. Nastala otázka, kdo bude jeho následovníkem. Naděje, že by se strany dohodly na jediném kandidátovi, byla v poměrech politického rozvratu a hospodářské krize téměř nulová. Někteří se snažili, aby mohl být P. v. Hindenburg potvrzen prezidentem i na další období, a tím by se tedy předešlo volbám, které by rozdělily národ. Potvrzení P. v. Hindenburga ve funkci prezidenta na další období by bylo pro A. Hitlera nevýhodné. Tento krok by pouze upevnil postavení

¹⁰² J. FEST, *Hitler: Kompletní životopis*, s. 276.

¹⁰³ TAMTÉŽ, s. 274-276; M. BROSZAT, *Uchopení moci: Vzestup NSDAP a zničení Výmarské republiky*, s. 51-52.

¹⁰⁴ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 322, 336, 338-339.

¹⁰⁵ F. HEER, *Der Glaube des Adolf Hitler: Anatomie einer politischen Religiosität*, s. 248; T. FUCHS, *Hitler ve faktech*, s. 237; H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 145.

současného kancléře. Rozhodl se jej nepodpořit¹⁰⁶, ba co víc, rozhodl se sám kandidovat, což od něj ostatně očekávaly i masy jeho příznivců. Dne 22. února 1932 při projevu ve Sportovním paláci byla oznámena A. Hitlerova kandidatura.¹⁰⁷ Tak jako NSDAP i ostatní strany předložily své kandidáty. Buržoazní pravice, nominovala Theodora Duesterberga. Díky tomu, že tento kandidát byl prakticky neznámý, neměl příliš vábné šance na vítězství. Komunisté představili jako kandidáta svého předsedu Ernsta Thälmana. A tak se tyto čtyři kandidáti - P. v. Hindenburg, A. Hitler, T. Duesterberg a E. Thälmann pustili do boje o prezidentské křeslo. Volby proběhly dne 13. března. Výsledky voleb vedení NSDAP nepotěšily. A. Hitler získal sice plánovaných 30 % hlasů, ale volby nevyhrál. Lépe dopadl bývalý prezident P. v. Hindenburg. Ten obdržel 49 % hlasů a jen těsně mu tak uniklo zvolení hned v prvním kole. E. Thälmann a T. Duesterberg dostali zanedbatelné procento hlasů. Jelikož žádný z kandidátů nedostal nadpoloviční většinu hlasů, muselo se konat druhé kolo. I přes nové nápady v propagandě¹⁰⁸ A. Hitler v druhém kole neuspěl, obdržel 37 % hlasů. Zvítězil s 53 % hlasů P. v. Hindenburg a byl tak znovu zvolen prezidentem. Nacisté ovšem nesklonili hlavy, věděli, že jsou na dobré cestě k moci, vždyť pro „Vůdce“ hlasovalo téměř 13 milionů obyvatel.¹⁰⁹

Nacisté se začali připravovat na šňůru zemských voleb, která započala dnem 24. dubnem. Rozjetý volební stroj pokračoval. Výsledky dopadly příznivě. V Prusku získala NSDAP jasné prvenství před SPD¹¹⁰ - 36,3 % hlasů, což představovalo stošedesát dva křesel. Při tom ve volbách v roce 1928 zde nacisté získali pouze šest křesel. V Bavorsku obdrželi 32,5 %, ve Württembersku 26,4 %, v Hamburku 31,2 % a v Anhaltsku dokonce 40,9 % hlasů. Nacistům se naskytla

¹⁰⁶ Dne 15. února 1932 vydal v Mnichově proklamaci, ve které reagoval na opětovnou kandidaturu P. v. Hindenburga. Tvrdil, že jeho kandidatura je posledním pokusem stran hájících výmarskou republiku zachránit katastrofální výmarský systém, proto prý měla být nekompromisně odmítnuta. Čerpáno z: M. DOMARUS, *Hitler Speeches and Proclamations 1932-1945*, s. 117.

¹⁰⁷ Před prezidentskými volbami NSDAP učinila tzv. výzvu k voličům, kde tvrdila, že A. Hitler je heslem všech, kdo věří v obrození Německa, poslední nadějí těch, kteří o všechno přišli a že nese odkaz dvou milionů mrtvých obětí ze světové války, kteří zemřeli pro budoucí Německo. NSDAP se snažila zaútočit na citovou stránku německých občanů.

¹⁰⁸ Jednalo se především o shazování letáků z letadel, což byla v té době absolutní novinka.

¹⁰⁹ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 145; I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 340-343.

¹¹⁰ Sozialdemokratische Partei Deutschlands, česky sociálnědemokratická strana Německa. SPD je nejstarší a nejpočetnější strana Německa, která funguje dodnes. Za výmarské republiky byla strana součástí tzv. výmarské koalice podporující republikánské zřízení. Po nástupu A. Hitlera k moci byla strana v dubnu 1933 rozpuštěna a její představitelé byli vězněni v koncentračních táborech. Po roce 1945 byla její činnost opět obnovena. Zejména v posledních letech se strana mění ve stranu liberálně středolevé orientace. Jejím současným předsedou je Sigmar Gabriel.

příležitost chopit se moci pomocí volebních urn také v říšském sněmu, když jej prezident rozpustil. Zde v těchto volbách získali 37,4 % hlasů a stali se tak největší stranou v říšském sněmu. Na jednu stranu nacisté dosáhli velkolepého úspěchu, ale na druhou chápali, že samotná vítězství jim sama o sobě nestačí, a že musí učinit krok z opozice k převzetí moci. J. Goebbles hovořil o situaci takto: „Teď se musíme dostat k moci a vyhladit marxismus. Tak, nebo onak! Něco se musí stát. Čas opozice vypršel. Teď činy!“¹¹¹

Na to reagoval A. Hitler schůzkou s K. v. Schleicherem, na které mu přednesl své požadavky. Požadoval úřad kancléře pro svou osobu, ministerstvo vnitra pro W. Fricka, ministerstvo letectví pro H. Göringa, ministerstvo práce pro G. Strassera a ministerstvo lidové výchovy pro J. Goebbelse. Vše ale záleželo na rozhodnutí prezidenta P. v. Hindenburga. Kancléř F. v. Papen nabídl A. Hitlerovi jen vicekancléřství, ten jej však striktně odmítl. Hrál vabank, a to se mu nevyplatilo, protože prezident odmítl jeho jmenování říšským kancléřem. Přestože NSDAP byla nejsilnější stranou v říšském sněmu, A. Hitler nezískal post kancléře. Utrpěl tak hořkou porážku, dá se tvrdit, že druhý velký neúspěch po nezdařeném puči. Po tom, co ho prezident odmítl jmenovat kancléřem, byl sesazen kancléř F. v. Papen. Na jeho místo povýšil dne 4. prosince 1932 muž, který věřil, že dokáže pro své zájmy využít volebního neúspěchu nacistů a krize, která panovala uvnitř NSDAP. Byl jím Kurt von Schleicher.¹¹²

¹¹¹ J. GEOBBELS, *Kaiserhof*, s. 135-136 (31. července 1932); H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 90-91.

¹¹² H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 96; J. BÍLEK, R. CÍLEK, K. RICHTER, *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*, s. 213.

7. JEDNÁNÍ O JMENOVÁNÍ A. HITLERA ŘÍŠSKÝM KANCLÉŘEM A CESTA K 30. LEDNU 1933

Na přelomu roků 1932 a 1933 bylo Německo zemí nespočetných politických intrik. Stárnoucí říšský prezident se díky svému stáří a chorobě stával poddajnou loutkou v rukou těch, kteří s ním uměli jednat. Moc byla držena jen v několika málo rukou - konkrétně F. v. Papena, K. v. Schleichera a P. v. Hindenburga. Tento úzký okruh lidí ovšem nepředstavoval pevnou třídu, neboť nejednal ve shodě. Na politické scéně byl kromě této úzké skupiny lidí ještě jeden nepřehlédnutelný aktér - A. Hitler, jehož NSDAP byla i přes ztrátu v listopadových volbách nejsilnější stranou říšského sněmu. A. Hitler měl takovou pozici, že mohl blokovat názory, které se mu nelíbily, ale ne zas takovou, aby mu umožnila převzetí moci. Nastala tedy patová situace. Po jednáních, která proběhla dne 13. srpna 1932, bylo A. Hitlerovi jasné, že ho prezident nehodlá jmenovat říšským kancléřem a darovat mu tak prakticky neomezenou moc. Tuto prohru považoval za „osobní pohanu“. Jeho hněv dopadal především na F. v. Papena, později i K. v. Schleichera, který za jeho „srpnovou zradu“ zaplatí životem. Každý, kdo si dovolil A. Hitlerovi odporovat, či vznášet nějaké námitky, upadl dříve či později v nemilost.¹¹³

Jelikož se A. Hitler nechtěl smířit s ničím jiným než s postem kancléře, začaly vznikat problémy. Nabídka Centra na vytvoření „černo - hnědé“ koalice, ve které měli být nacionální socialisté a právě strana Centrum, nepřipadala v úvahu. Bez souhlasu A. Hitlera se nemohlo nic podnikat. Pro toho se otázka kancléřství stala otázkou „cti“. Další varianta spočívala v trvání kabinetu bez naděje na dosažení podpory v říšském sněmu. Zde nacisté a komunisté představovali dohromady tzv. negativní většinu. Toto řešení spočívalo v rozpuštění říšského sněmu a vyhlášení nových voleb. Dne 30. srpna jej na schůzce v Neudecku schválil prezident. O dva týdny později bylo na druhém a zároveň posledním zasedání říšského sněmu toto stanovisko oznámeno. Aby toho nebylo málo, těsně před oznámením této skutečnosti byla v hlasování o nedůvěře vláda poražena. 512 hlasy oproti 42. Šlo sice jen o procedurální záležitost, ale F. v. Papenovi tak bylo

¹¹³ J. BÍLEK, R. CÍLEK, K. RICHTER, *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*, s. 212; I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 355-356.

pokořujícím způsobem řečeno, že nemá podporu občanů. Jak později uvedl J. Goebbels ve svých denících: „Hitler překypoval radostí.“¹¹⁴

Nové volby byly určeny na den 6. listopadu. Šlo již o páté volby v tomto roce a dokonce i nejlepší řečníci NSDAP pociťovali, jak moc je těžké neustále agitovat. Ovšem nezbyvalo nic jiného. Dne 6. října A. Hitler na shromáždění v Mnichově vytyčil směrnicí pro novou volební kampaň: „Do boje vstupuji s naprostou důvěrou. Bitva může začít. Za čtyři týdny z ní vyjdeme jako vítězové.“¹¹⁵

Volební mašinerie začala nanovo. A. Hitler cílil své útoky již konkrétně na F. v. Papena. Volby vykresloval jako souboj mezi úzkou skupinou politiků, která držela F. v. Papenovu vládu a „Vůdcem“, který byl obdivován lidem. Tvrdil, že je pro něj rozhodující práce pro národ, že nepotřebuje tak jako F. v. Papen pobírat ministerský plat. Ovšem ani tyto řečnické obraty nezajistily NSDAP vyšší počet hlasů. Den před volbami předvídal porážku i J. Goebbels. Po sečtení hlasů se obavy nacistů naplnily. V posledních svobodných volbách Výmarské republiky NSDAP dosáhla na hranici 33,1 % hlasů, což představovalo pokles o 4,3 % hlasů oproti posledním volbám v červenci. V reálu to představovalo pokles o dva miliony voličů. Závažným faktorem, který zcela nepochybně ovlivnil volební preference lidí, bylo A. Hitlerovo odmítnutí podílet se na vládě v srpnu. Tento krok vyvolal zmatek, lidé nechápali, o co „Vůdci“ jde. Někteří občané si začali myslet, že jde A. Hitlerovi jen o moc, a ne o Německo, tak jak tvrdil. Např. bývalá učitelka Luise Solmitzová, která v minulosti pro A. Hitlera mnohokrát hlasovala, změnila své preference a hlasovala teď pro DNVP.¹¹⁶

Výsledky listopadových voleb nijak nezměnily situaci politického patu, který trval. Strany, které hájily vládu, DNVP a DVP¹¹⁷, měly podporu pouhých 10 % občanů. Poté co ubyly hlasy pro NSDAP a Centrum již nebyla možná koalice, o které se uvažovalo v srpnu. Tato potenciální koalice by již stejně nedisponovala většinou a navíc A. Hitler ji zcela odmítal. Tento volební nezdar nijak nezměnil

¹¹⁴ J. GOEBBELS, *Kaiserhof*, s. 163 (12. září 1932), jde o vlastní překlad; I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 358-361.

¹¹⁵ J. GOEBBELS, *Kaiserhof*, s. 176 (4. října 1932); I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 361.

¹¹⁶ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 362, 364-365; GOEBBELS, *Kaiserhof*, s. 195 (5. listopadu, 1932).

¹¹⁷ Deutsche Volkspartei. Šlo o liberální, centristickou stranu, která pokračovala v tradicích strany Národně - liberální. Usilovala o harmonizaci národních a sociálních požadavků. Jejím vůdcem byl Gustav Strasseman.

A. Hitlerovy preference. Dál si stál za názorem, že na kompromisy nelze přistupovat. Tak jako dřív o návrhy na vstoupení do koalice, tentokrát od Centra a BVP¹¹⁸ a dalších menších stran, nejevil zájem. Dne 17. listopadu kancléř F. v. Papen ukončil pokusy nalézt základnu pro svou vládu a z funkce odstoupil. Také jednání A. Hitlera s prezidentem P. v. Hindenburgem byla ve slepé uličce. Na schůzce dne 19. listopadu prezident jen opakoval to co v srpnu. Chtěl, aby se A. Hitler se svým hnutím zapojil do vlády. To ovšem A. Hitler znovu odmítl. Trval na svém jmenování říšským kancléřem. Tvrdil, že během osmačtyřiceti hodin sestaví politický program a že se souhlasem prezidenta vytvoří seznam ministrů. Ovšem ani na toto prezident neslyšel. Obával se, že kdyby přijal A. Hitlerovi požadavky na kancléřství tak by došlo k nastolení stranické diktatury. Pozvání na další jednání, které se mělo konat dne 30. listopadu, již A. Hitler odmítl jako bezpředmětné. „Patová situace trvala,“¹¹⁹ uvedl britský historik I. Kershaw. V rostoucí krizi hrozilo, že si A. Hitler svou neústupnou strnulostí zavře bránu k moci. Na rozdíl od A. Hitlerova názoru „všechno nebo nic“ druhý nejvýznamnější muž NSDAP G. Strasser prosazoval názor, že by se strana měla snažit uzavřít koalice a že by také měla jednat o možných spojenečtvích. Tuto cestu hned z počátku A. Hitler zavrhl. A tak vznikala roztržka, která se dále prohlubovala. Tajný plán K. v. Schleichera odstranit „Vůdce“ ze hry, ztroskotál, když G. Strasser podal demisi a odešel do ústraní. Tento plán spočíval v získání právě G. Strassera na stranu vlády, ten se ovšem nechtěl vzepřít A. Hitlerovi, a tak raději dne 8. prosince z politiky odešel. Hned následujícího dne byl označen za zrádce hnutí a krize spojená s jeho odchodem byla zažehnána.¹²⁰

Mezitím hospodářská krize nebrala konce. Řadoví němečtí občané mohli jen bezmocně sledovat politické drama, které se již čtvrtým rokem odehrávalo na politické scéně. Průmyslová výroba poklesla o 42 % oproti roku 1929. Také cena akcií se snížila na třetinu. To, co však zemi sužovalo nejvíce, byla masová

¹¹⁸ Německy Bayerische Volkspartei. Šlo o bavorskou vlasteneckou stranu založenou v roce 1869, která tvořila bavorské křídlo strany Centrum. Kladla větší důraz na katolické zásady nebo na návrat k monarchii.

¹¹⁹ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 368.

¹²⁰ TAMTÉŽ, s. 365-366, 368-372, 374. Dne 6. prosince 1932 pronesl A. Hitler řeč, ve které zbavil G. Strassera politické moci. Jeho řeč, založená na lojalitě a solidaritě k smrti byla obrovským úspěchem. *Völkischer Beobachter* zveřejnil zprávu, že „Vůdce“ přednesl projev, který zesílil pevnost NSDAP. H. Göring uvedl, že nejen velitelé, ale celé hnutí se shromáždilo a semklo kolem svého Führera. Osud G. Strassera byl později roku 1934 zpečetěn. Těm, jež „Vůdce“ zradili, nebylo pomoci. Noc zvaná „Noc dlouhých nožů“ se stala G. Strasserovi osudnou. Čerpáno z: M. DOMARUS, *Hitler Speeches and Proclamations 1932-1945*, s. 198-199.

nezaměstnanost, která na přelomu let 1932 a 1933 dosáhla neslýchaných rozměrů. Úřady práce evidovaly 5 772 984 osob bez práce (v tomto čísle není započtena tzv. skrytá nezaměstnanost a zkrácené pracovní úvazky. Při jejich započtení by nezaměstnaných bylo mnohem více, přibližně devět milionů). Tato čísla jen dokreslovala abstraktní obraz tehdejšího lidského utrpení. I na venkově se šířila beznaděj, pramenící z pocitu, že na obzoru není vidět žádné východisko, ať už je u moci kdokoliv. Panovala nevraživá nálada k výmarským stranám. O parlamentním systému nechtěl nikdo ani slyšet, ba co víc, autoritářský režim se nezdál jako odpuzující. „Naděje spojované s Hitlerovým hnutím a kladný či záporný vztah k NSDAP byly silně ovlivněny zkušenostmi z let krize i u dalších společenských vrstev. S rozkladem společnosti a vládního systému dosáhla v těchto letech vrcholu neskrývaná nechuť k demokratickému systému a pocit národního ponížení, jež nezmizely po celou výmarskou éru,“¹²¹ napsal britský historik I. Kershaw. S jeho názorem lze jen souhlasit. Mladí lidé v krizových letech trpěli nejvíce. Jejich naděje a ideály se jim doslova rozplývaly před očima. Dopady krize byly devastující. Ti, co po dokončení studia našli práci, bývali velice rychle propouštěni. Proto také stoupala sebevražednost a kriminalita.¹²²

K hospodářské krizi a politické nestabilitě neoddelitelně patřilo i klima násilí, strachu a pobouření. V těchto krizových letech se stávalo něčím naprosto běžným. Útrapy obyvatelstva se musely na někoho svalit. Hledali se viníci. Často sloužili Židé jako příhodný terč. O slábnutí humánních zásad svědčil také fakt obnovení trestu smrti, kterého nacisté využívali k „obnovení pořádku“. Literární historik J. P. Stern píše, že roku 1929 Hans Frank tvrdil: „Právem musí být to, co je na prospěch celému národu, neprávem to, co celému národu škodí! A protože vůdce je vždy také obhájcem národního svědomí, je jeho slovo zákonem.“¹²³ Tohoto bojového klimatu využívaly polovojenské oddíly k verbování nových mladých lidí. V této době již jednotky SA čítaly na 400 000 členů. Pro vykreslení situace demagogizace a fanatičnosti mladých lidí, kteří vstupovali do polovojenských

¹²¹ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 378.

¹²² TAMTÉŽ, s. 376-379; F. HEER, *Der Glaube des Adolf Hitler: Anatomie einer politischen Religiosität*, s. 246.

¹²³ J. P. STERN, *Hitler vůdce a lid*, s. 98.

oddílů, může dnes sloužit text písně, hymny jednotek SA, *Horst - Wessel - Lied*, známé též jako *Die Fahne hoch*.¹²⁴

7.1. Lednová jednání

Lednové dění bylo strhující a veřejnosti skryté. Na večírku, který se konal dne 16. prosince v berlínském pánském klubu, vznikl návrh, že by se F. v. Papen a A. Hitler mohli znovu sejít. Po pár telefonátech byl termín schůzky stanoven na den 4. ledna. Místo mělo být výhodné pro všechny zúčastněné strany - v K. v. Schröderově domě v Kolíně nad Rýnem. F. v. Papen měl téhož dne cestovat do Berlína a A. Hitler odjížděl do Lippe - Detmoldu zahájit volební kampaň, takže se nacházel také poblíž. Schůzka začala kolem poledne a její původní plán, že proběhne v tajnosti, nevyšel. F. v. Papen byl totiž vyfotografován, když vystupoval z auta. Dalšího dne se objevil na titulku novin *Die Tat Tägliche Rundschau*, zabývajícím se úvahami a sestavení vlády v čele s A. Hitlerem za pomoci F. v. Papenovi přímluvy u prezidenta. A. Hitler i F. v. Papen byli nuceni tento fakt popřít. Během debaty se hovor stočil k otázce složení nové vlády. Snad úplně poprvé v průběhu všech jednání se zdálo, že se A. Hitler spokojí s nižší funkcí než s kancléřstvím, alespoň na omezenou dobu. F. v. Papen mluvil o tzv. duumvirátu¹²⁵ a nechal otevřenou možnost nabídky určitých resortů. Přibližně po dvou hodinách schůzka skončila ujednáním, že se další otázky budou probírat na příštím setkání. F. v. Papen měl pocit jistého pokroku. Na soukromé audienci u prezidenta ho informoval o tom, že A. Hitler umírnil své požadavky. Bylo mu doporučeno s ním zůstat v kontaktu.¹²⁶

Brzy následovala druhá schůzka F. v. Papena s A. Hitlerem. Tentokrát v luxusním berlínském předměstí Dahlemu. Konala se z noci 10. na 11. ledna

¹²⁴ Zdvihněte vlajku! Těsně semkněte řady! SA pochodují, klidným pevným krokem. Spolubojovníci zastřelení Rudou frontou v duchu pochodují v našich řadách. Uvolněte ulice pro hnědé batalióny, udělejte cestu mužům z SA. K hákovému kříži se upírá zrak a naděje miliónů, nadchází den pro svobodu a chléb. Bude se naposledy troubit do útoku. Všichni již stojíme, připraveni k boji. Hitlerovské vlajky již vlají nad každou ulicí. Poroba potrvá už jen krátký čas. V Českém překladu se píseň jmenuje *Vlajku vzhůru*. Sloužila jako pochodová píseň jednotek SA, později se stala hymnou NSDAP. Autorem textu byl německý nacista Horst Wessel; I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 381-382.

¹²⁵ Duumvirát znamená spojení dvou politicky nebo vojensky mocných lidí. V současném použití jde o dvojici reprezentantů, kteří spoluprací a jednají společně.

¹²⁶ J. BÍLEK, R. CÍLEK, K. RICHTER, *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*, s. 216.

v pracovně J. v. Ribbentropova domu. Trvala jen krátce, protože F. v. Papen na ní A. Hitlerovi sdělil, že P. v. Hindenburg nepřistoupil na jeho jmenování říšským kancléřem. Rozhořčený A. Hitler ze schůzky poté odešel a veškerá jednání odložil do doby po volbách v Lippe. Právě v těchto volbách chtěla NSDAP po ztrátách z listopadu a krize se G. Strasserem ukázat svou sílu. Vedení strany vydalo prohlášení, že volební kampaň bude vedena s takovým „náporem a originalitou, jakou dosud nepoznalo Německo, ba ani celý svět.“¹²⁷ Přestože miniaturní státeček Lippe - Detmold obývalo jen 173 000 obyvatel, na kampani se nešetřilo penězi ani úsilím. Do voleb, které se konaly dne 15. ledna, bylo Lippe zaplavováno nacistickou propagandou, dokonce jej navštívili i vrchní nacističtí představitelé, jako např. H. Göring, J. Goebbels nebo W. Frick. Večer v den voleb J. Goebbels prohlásil: „Proklamuji boj a z výsledků z voleb v Lippe vyvozují, že se vše podařilo, když jsme drželi pohromadě a nevzdali se.“¹²⁸ Úsilí se vyplatilo. Oproti listopadovým volbám si NSDAP polepšila téměř o šest tisíc hlasů. Získala 39,5 %. Nacisté vykreslovali úspěch do všech barev, pravda byla ale taková, že byl méně skvělý, než tvrdili. Ale šlo hlavně o optický dojem. A to volby v Lippe splnily.¹²⁹

A. Hitlerovo postavení se posilovalo také díky K. v. Schleicherově rostoucí izolovanosti. Poté, co ztroskotal jeho tajný plán s G. Strasserem, se prakticky vytratily jeho naděje na získání podpory mezi nacisty. Říšský zemědělský svaz vládě tehdy vypověděl otevřenou válku díky její neochotě zavést vysoká cla na zemědělské zboží. Také DNVP dne 21. ledna ohlásila přechod do opozice vůči kancléři. Situaci nepomohlo provalení aféry s Východní pomocí, do které byli zapojeni i P. v. Hindenburgovi známí a jiní velkostatkáři.¹³⁰

Po oznámení výsledků z voleb v Lippe J. v. Ribbentrop, fungující jako prostředník, domluvil další schůzku F. v. Papena s A. Hitlerem. Dne 18. ledna se sešli. A. Hitler, posílen úspěchem voleb v Lippe a prohlubujícími se obtížemi K. v. Schleichera, se již opět sebevědomě domáhal kancléřství, zaujal stejný postoj jako na předchozích schůzkách. F. v. Papen se marně obhajoval tím, že jeho vliv není dost silný na to, aby prezidenta přesvědčil. A. Hitler jako vždy ukončil debatu s tím, že tedy nevidí důvod, aby jednání pokračovala. Později téhož večera dostal

¹²⁷ J. BÍLEK, R. CÍLEK, K. RICHTER, *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*, s. 217.

¹²⁸ J. GOEBBELS, *Kaiserhof*, s. 242 (15. ledna 1933). Jde o vlastní překlad.

¹²⁹ J. BÍLEK, R. CÍLEK, K. RICHTER, *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*, s. 217-218, 225-226.

¹³⁰ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 386-387.

J. v. Ribbentrop nápad, že by jim v této věci mohl být užitečný P. v. Hindenburgův syn Oskar, kterému maršál bezmezně věřil. Dalšího dne tento nápad s F. v. Papenem rozpracovali. Výsledkem byla schůzka doma u J. v. Ribbentropa domluvená na večer 22. ledna. Společně s Oskarem Hindenburgem se měl dostavit i tajemník Otto Meissner. A. Hitler chtěl na mladého O. Hindenburga zapůsobit, proto velkou část schůzky zaujal jejich rozhovor. A. Hitler dále na schůzce tvrdil, že nemá nic proti účasti buržoazních politických stran ve vládě. Spolu s kancléřstvím pro sebe požadoval „jen“ post říšského ministra vnitra pro W. Fricka a další místo ve vládě pro H. Göringa. Tyto požadavky zněly mírněji než ty, které předložil K. v. Schleichrovi v srpnu. F. v. Papen chtěl jen místo vicekancléře a s těmito podmínkami slíbil, že se bude snažit o to, aby se stal A. Hitler kancléřem. Jednalo se o zlomový bod.¹³¹

Dne 23. ledna informoval kancléř K. v. Schleicher prezidenta o tom, že na zasedání říšského sněmu dne 31. ledna se dá očekávat hlasování o nedůvěře jeho vládě. Věděl, že naděje, že by jeho vláda získala v říšském sněmu většinu, se rovnala nule. Chtěl, aby mu prezident udělil svolení rozpustit parlament a vyhlásit státní nouzový stav, což by mu umožnilo oddálit blížící se únorové nové volby. P. v. Hindenburg slíbil jen to, že o tom bude uvažovat. Kancléř odcházel s nepořízenou. Dne 28. ledna předložil demisi celého kabinetu. Svou funkci zastával pouhých sedmapadesát dnů. Ihned po jeho odchodu začal F. v. Papen, který byl silně podporován O. Hindenburgem, naléhat na prezidenta, aby jmenoval A. Hitlera říšským kancléřem. Váhající prezident se pokusil z tohoto rozhodnutí vyvléci. Pověřil F. v. Papena, aby se pokusil najít nějaké řešení, které by spadalo pod rámec ústavy a získalo by podporu říšského sněmu. Nastal zlom. F. v. Papen byl přesvědčen, že se A. Hitler opravdu může stát kancléřem.¹³²

Po odstoupení K. v. Schleicherova kabinetu začala jednání mezi F. v. Papenem, A. Hitlerem a A. Hugenbergem, hlavním představitelem strany DNVP. A. Hugenberg souhlasil s A. Hitlerovým kabinetem, ale trval na omezení jeho moci. Začalo dohodování o každé ministerské křeslo. Pro sebe požadoval říšské i pruské ministerstvo hospodářství. A. Hitler zopakoval, že je ochoten do

¹³¹ J. FEST, *Hitler: Kompletní životopis*, s. 338-339; I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 387-388; J. BÍLEK, R. CÍLEK, K. RICHTER, *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*, s. 229-230.

¹³² J. FEST, *Hitler: Kompletní životopis*, s. 440-341; J. BÍLEK, R. CÍLEK, K. RICHTER, *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*, s. 214, 230-231, 235-237.

vlády vzít členy z předchozího kabinetu, kteří vyhovují prezidentovi, ale pod podmínkou, že bude jmenován říšským kancléřem a komisařem pro Prusko a pokud jeho členové získají posty ministrů vnitra v Říši a Prusku. Po usilovném naléhání J. v. Ribbentropa a H. Göringa se A. Hitler, jen s krajní nechutí, smířil s tím, že pravomoci říšského komisaře pro Prusko připadne F. v. Papenovi, stejně tak jako post vicekancléře. Mezitím F. v. Papen telefonicky obvolával bývalé ministry, kterých si P. v. Hindenburg vážil, aby zjistil jejich názory. Všichni mu odpovídali, že jsou ochotni být součástí A. Hitlerova kabinetu s F. v. Papenem jako vicekancléřem. V podvečer dne 28. ledna zpravil F. v. Papen P. v. Hindenburga o vývoji událostí. Odpovědi bývalých ministrů na něj učinily dojem, stejně tak jako „umírněnost“ A. Hitlerových požadavků. Vůbec poprvé prezident projevil ústupnost vůči kabinetu s A. Hitlerem. P. v. Hindenburg s F. v. Papenem probrali složení nové vlády. Prezident ocenil, že ve funkci ministra zahraničí měl zůstat K. v. Neurath, kterému důvěřoval. Také chtěl, aby po K. v. Schleicherově odchodu převzal někdo minimálně stejně rozumný a spolehlivý ministerstvo obrany. Sám si vybral generála W. v. Blomberga, v tehdejší době odborného poradce německé delegace a velitele armády ve Východním Prusku.¹³³

Jednání pokračovala dne 29. ledna mezi F. v. Papenem a A. Hitlerem, kterého doprovázel H. Göring. Složení kabinetu bylo dohodnuto. Pro nacisty měl připadnout post kancléře a dvě funkce ministrů. A. Hugenberg zastupoval nacionálu a zbytek ministrů kruhy politického středu, konzervativců a pravice. Na postu ministra zahraničí zůstal na prezidentovo přání K. v. Neurath, bývalý velvyslanec v Římě a Londýně. Křeslo ministra financí obsadil vzdělaný finanční odborník Schwerin von Krosigk. Ministerstvo pošt a dopravy získal železniční a dopravní specialista P. v. Eltz - Rübenach. Ministerstvo práce obsadil továrník Franz Seldte. Pozice ministra spravedlnosti zůstala v danou chvíli neobsazená. Na funkci ministra vnitra nominoval A. Hitler W. Fricka, věrného straníka. Za A. Hitlerův ústupek ve věci říšského komisaře v Prusku F. v. Papen přijal H. Göringa jako svého náměstka na pruském ministerstvu vnitra. Tato funkce byla klíčová. Díky ní mohli nacisté vládnout nad policií v Prusku, které zabíralo dvě třetiny Říše. A. Hitler chtěl ještě místo pro J. Goebbelse, jako ministra propagandy. Ovšem v tento okamžik od tohoto požadavku z taktických důvodů ustoupil. J. Goebbelse nutně potřeboval na

¹³³ A. BULLOCK, *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy*, s. 254; J. BÍLEK, R. CÍLEK, K. RICHTER, *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*, s. 239-240.

rozjetí nové kampaně, která měla následovat hned po jeho zvolení kancléřem. A. Hugenberg měl pocit, že je vše pod kontrolou, a proto varování svých přátel nebral vážně. P. v. Hindenburg měl zůstat říšským prezidentem, a tedy současně vrchním velitelem ozbrojených sil, F. v. Papen měl být vicekancléř, on sám si měl držet vládu nad hospodářstvím. „My už si Hitlera osedláme,“¹³⁴ tvrdil. Obavy vyjadřovali i někteří F. v. Papenovi přátelé, ten jim ovšem odvětil s tím, že jiné řešení v rámci ústavy neexistuje.¹³⁵

V tu dobu byla znervózňující nejistota. Nacisté cítili potřebu vývoj urychlit. Celé situaci pomohl Werner von Alvensleben, muž známý svými intrikami. Tvrdil, že generálové připravují pod vedením K. v. Schleichera násilný puč. Že prý chtějí zřídit vojenskou diktaturu. Tento falešný a zcela vymyšlený poplach ovšem splnil svůj účel. Prezident P. v. Hindenburg propadl panice. Chtěl, aby nová A. Hitlerova vláda složila přísahu co nejdříve. Bez odkladů. P. v. Hindenburgova kancelář vydala prohlášení, že zítra, dne 30. ledna, v jedenáct hodin, se uskuteční přísaha nové vlády.¹³⁶

Když v pondělí dne 30. ledna 1933 budoucí členové vlády mířili do říšského kancléřství, ještě nebylo zcela jasné, jak bude vláda fungovat. Když čekali na přijetí prezidentem v O. Meissnerově kanceláři, probírali otázku nových voleb. A. Hitler na ně naléhal, A. Hugenberg je odmítal, protože prohlédl jeho mocensko-taktické úmysly. Také věděl, že by nacisté získali mnoho hlasů na úkor jeho nacionalů. Oba byli do debaty zabráně natolik, že když přišel čas jmenování, oba ještě diskutovali. Jen těsně před tím než vešli do sálu říšského prezidenta, bylo dohodnuto, to oč A. Hitler tolik usiloval. Po tom co vešli do sálu, prezident, popuzený jejich opožděným příchodem, pronesl jen krátký projev. Poté F. v. Papen oficiálně představil členy vlády. Když A. Hitler přísahal, že svou funkci bude vykonávat pro blaho celého národa, a že jeho role bude nadstranická, P. v. Hindenburg jen přikyvoval.¹³⁷

To, co se zdálo před necelým rokem jako nemožné, se stalo skutečností. V čele jednoho z předních států Evropy se ocitl člověk bez způsobilosti řídit složité

¹³⁴ I. KERSHAW, *Hitler 1889-1936: Hybris*, s. 391.

¹³⁵ TAMTÉŽ, s. 390; J. BÍLEK, R. CÍLEK, K. RICHTER, *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*, s. 241.

¹³⁶ J. BÍLEK, R. CÍLEK, K. RICHTER, *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*, s. 242.

¹³⁷ H. STEFFAHN, *Hitler*, s. 145; J. FEST, *Hitler: Kompletní životopis*, s. 341-345; T. FUCHS, *Hitler ve faktech*, s. 238.

státní ústrojí, pivní demagog, který vynikal jen v agitaci. „Dosáhli jsme cíle. Německá revoluce začíná,“¹³⁸ komentoval J. Goebbles.¹³⁹

Dalšího dne informoval deník *Völkischer Beobachter* o historickém okamžiku: „Říšský prezident Hindenburg jmenoval Adolfa Hitlera říšským kancléřem. V novém vedení je kromě Adolfa Hitlera jako říšského kancléře Dr. Frick jako ministr vnitra a Göring jako říšský ministr letectví.“¹⁴⁰

Koncem ledna roku 1933 generál E. Ludendorff pronesl řeč k prezidentovi P. v. Hindenburgovi, kde zmínil svůj názor na A. Hitlera. Domnívám se, že je výstižným koncem práce: „Slavnostně prorokuji, že tento zlořečený člověk uvrhne naši Říši do propasti a dovede náš národ k nepředstavitelnému neštěstí. Za to, co jste provedl, Vás budou budoucí generace proklínat ještě ve Vašem hrobě.“¹⁴¹

¹³⁸ J. GOEBBELS, *Kaiserhof*, s. 254 (30. ledna 1933). Jde o vlastní překlad.

¹³⁹ J. FEST, *Hitler: Kompletní životopis*, s. 341-345; J. BÍLEK, R. CÍLEK, K. RICHTER, *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*, s. 245-247; T. FUCHS, *Hitler ve faktech*, s. 238. Dne 30. ledna 1933 pronesl A. Hitler v Berlíně proklamaci, ve které tvrdil, že jeho čtrnáctiletý boj konečně vyvrcholil v politické vítězství. Oznamoval, že ho říšský prezident jmenoval kancléřem Německé říše. Také apeloval na důvěru a oddanost posluchačů. Čerpáno z: M. DOMARUS, *Hitler Speeches and Proclamations 1932-1945*, s. 228.

¹⁴⁰ *Völkischer Beobachter*, vydáno v úterý 31. ledna 1933, Berlín, 46. ročník. Jde o vlastní překlad.

¹⁴¹ E. Ludendorff říšskému prezidentovi P. v. Hindenburgovi, konec ledna 1933.

8. ZÁVĚR

Bakalářská práce *Nástup Adolfa Hitlera k moci v politicko-společenském kontextu* zmapovala především cestu A. Hitlera ke kancléřství, přičemž se zaměřila na jeho politickou kariéru, důvody, které vedly k jeho převzetí moci a také na hospodářskou situaci dané doby. V práci nalezneme popis hlavních politických stran, jejichž působení sehrálo v dané době důležitou roli. Při zkoumání pramenů nezbytných k této práci bylo zjištěno, že A. Hitler byl bezpochyby skvělý charismatický řečník, který dokázal zmanipulovat masy lidí a využít nabízející se příležitosti. Ale na druhou stranu měl na své cestě k moci velké štěstí. Nebýt zásluhy reichswehru na objevení jeho řečnického talentu, zůstal by pravděpodobně nikým. Nebýt na přelomu 20. a 30. let bídné hospodářské situace, která obracela racionálně smýšlející lidi k extremismu, nacisté by nezískali v zářijových volbách přelomový úspěch.

Na počátku se práce zaměřila na analýzu společenských podmínek v Německu po první světové válce. Tato úvodní kapitola také čtenáři osvětlila důsledky první světové války a jejich dopad na německé obyvatelstvo. Hlavním cílem této kapitoly bylo uvést čtenáře do dané doby a přiblížit mu poválečnou atmosféru. Čtenář si dále mohl přečíst stručný životopis A. Hitlera, který popisuje jeho dětství, pobyt ve Vídni, účast ve světové válce, politický vývoj ve 20. letech a růst moci v letech 30., který vyústil ve jmenování kancléřem. Tato kapitola se co nejvíce snažila začlenit názory uvedené v *Mein Kampf*, se kterými poté polemizovala, či je uváděla do kontrastu s jinými názory. A. Hitler popisuje dané události emocionálně a zkresleně, sám sebe líčí jinak, než ho viděly dějiny. Další kapitola úspěšně odpovídá na otázky nastolené v úvodu. Díky zásluze reichswehru na objevení řečnického talentu bylo A. Hitlerovi umožněno vstoupit do politiky. Začal jako řečník, který sice nenabízel německému obyvatelstvu nic převratného, ale svými projevy dokázal zaujmout a postupem času i strhnout davy lidí. Postupně tak posiloval i svoji pozici v politické straně. Z pokusů o převzetí moci byl zmíněn pokus o puč dne 7. listopadu roku 1923. Byl popsán a zanalyzován. Práce tento pokus zasadila do společenských poválečných podmínek a čtenáři vysvětlila důvody vedoucí k jeho vzniku. Při rozboru puče se autor zaměřil i na jeho důsledky, tj. A. Hitlerův pobyt ve vězení v Landsbergu. Dále kapitola nastínila propuštění A.

Hitlera z vězení a jeho politický růst ve 20. letech. V šesté kapitole práce detailně zmapovala bídné ekonomické a společenské poměry a čtenáři vysvětlila přelomový úspěch NSDAP ve volbách roku 1930. Akceleraci politické moci NSDAP a A. Hitlera umožnily důsledky krize, která v závěru 30. let plně dolehla na německý národ. Z rozboru se dalo poznat, že stav ekonomických podmínek byl nepřímo úměrný politickému růstu A. Hitlera a NSDAP samotné. Lze usoudit, že čím horší situace v Německu panovala, tím více NSDAP stoupala na oblibě.

Poslední kapitole Jednání o jmenování A. Hitlera říšským kancléřem a cesta k 30. lednu 1933 se práce věnovala poměrně detailně. Cesta k postu kancléře byla u A. Hitlera umožněna i jeho schopností vést tvrdá politická jednání, jeho neústupností a použitím zákulisních intrik. Celou práci autor zakončil citátem generála E. Luddendorfa, který prohlédl A. Hitlera a prorokoval úpadek Německa.

9. BIBLIOGRAFIE

BÍLEK, Jiří, CÍLEK, Roman, RICHTER, Karel: *Cesty k moci: 1917, 1933, 1948*. Praha, 2005.

BROSZAT, Martin: *Uchopení moci: Vzestup NSDAP a zničení vémarské republiky*. Praha, 2002.

BULLOCK, Alan: *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy*. Plzeň, 1995.

DOMARUS, Max: *Hitler Speeches and Proclamations 1932-1945*. United States of America, 1990.

DEIGHTON, Len: *Blitzkrieg: Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*. Praha, 1994.

FEST, Joachim: *Hitler a konec třetí říše*. Praha, 2002.

FEST, Joachim: *Hitler: Kompletní životopis*. Praha, 2008.

FUCHS, Thomas: *Hitler ve faktech*. Praha, 2001.

GILBERT, Martin: *První světová válka: Úplná historie*. Praha, 2005.

GOEBBELS, Joseph: *Vom Keiserhoff Zur Reichskanzlei*. München, 1934.

HAMANN, Brigitte: *Hitlers Wien. Lehrjahre eines Diktators*. München, 1996.

HAMŠÍK, Dušan: *Génius průměrnosti: Fakta a pohledy na Hitlerův konec*. Praha, 1992.

HÁJEK, Jiří: *Hitlerův Mein Kampf: Z bible německého nacionálního socialismu s komentářem Jiřího Hájka*. Vimperk, 1993.

HEER, Friedrich: *Der Glaube des Adolf Hitler: Anatomie einer politischen Religiosität*. München, 1989.

HUGHES, Matthew & MANN, Chris: *Hitlerovo Německo: Život v období třetí říše*. Praha, 2002.

KERSHAW, Ian: *Hitler 1889-1936: Hybris*. Praha, 2004.

KLIMEK, Antonín: *30. 1. 1933: Nástup Hitlera k moci: Začátek konce Československa*. Praha, 2003.

MASARYK, Tomáš Garrigue: *Válka a revoluce II*. Praha, 2008.

ROLAND, Paul: *Nacisté a okultismus: Temné síly ve službách třetí říše*. Praha, 2008.

STEFFAHN, Harald: *Hitler*. Hamburg, 1983.

STERN, Joseph Peter: *Hitler vůdce a lid*. Praha, 1992.

ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi, České země a velká válka*. Praha, 2003.

WARNER, Philip: *První světová válka*. Polanka nad Odrou, 1997.

ZITELMANN, Rainer : *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*. Praha, 1993.

Periodika

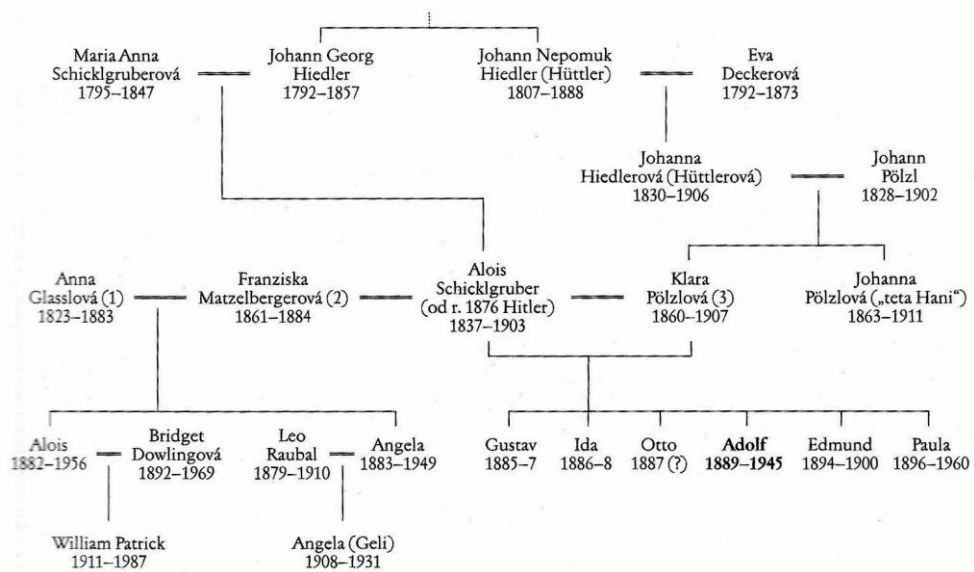
Völkischer Beobachter, vydáno v úterý 31. ledna 1933, Berlín.

Völkischer Beobachter, vydáno dne 14. dubna roku 1921, Mnichov.

10. PŘÍLOHY

Příloha č. 1

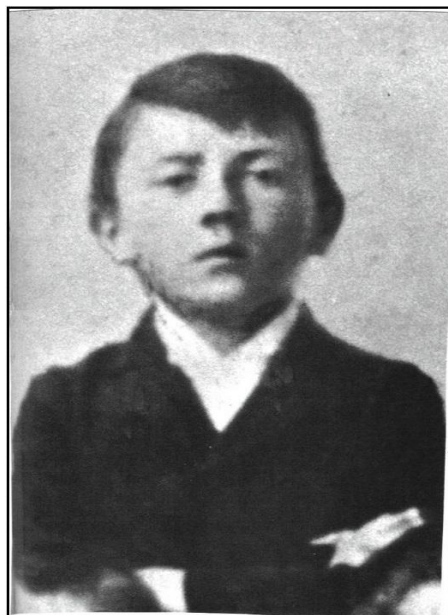
Rodokmen rodiny Adolfa Hitlera

RODINA ADOLFA HITLERA

Příloha č. 2

Studentská léta

Světová válka

Propuštění z Landsbergu

Leden 1933

Zdroj: KERSHAW, Ian: Hitler 1889-1936: Hybris.